

*EUGEN BARBU: DEBUT EDITORIAL
SURPRINZĂTOR ȘI CONTROVERSAT
(1955–1960)*

Pavel Țugui*

Despre viața și opera lui *Eugen Barbu* s-a scris mult, scriitorul ocupând un loc important în istoria literaturii române din partea a doua a secolului al XX-lea, fapt înregistrat de toți istoricii și criticii literari autohtoni în istorii și studii critice de sinteză. Scrierile lui *Eugen Barbu* au avut aderență incontestabilă la cititorii de limbă română, iar unele din prozele sale au fost traduse și în limbi străine, fiind apreciate de critica literară din alte țări, astfel că autorii *Dicționarului general al literaturii române*, coordonator acad. Eugen Simion, în consens cu autori ai altor dicționare literare, îi acordă un loc meritat în rândul *marilor prozatori ai literaturii române* din toate timpurile.

Fundația Națională pentru Știință și Artă a asigurat, prin demersul președintelui ei, acad. Eugen Simion, condiții financiare pentru editarea prozelor lui Eugen Barbu, în colecția *Opere fundamentale*, creații artistice ce-i conferă scriitorului un loc peren în cultura română. Au văzut lumina tiparului volumele:

– Eugen Barbu, *Opere I. Nuvele. Romane*. Ediție îngrijită, cronologie, note, comentarii, repere critice de Mihai Ungheanu, prefață de Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006. (*Prefață, Cronologie*: p. V–LX; *Nuvele, Groapa*. Note, comentarii, repere critice: p. 1–1603.)

– Eugen Barbu, *Opere II. Romane. Jurnal*. Note, comentarii, repere critice, bibliografie selectivă de M. Ungheanu, 1877 pagini.

Mihai Ungheanu a realizat prima ediție academică a *prozei* lui *Eugen Barbu*, lucrarea respectând cutumele în restabilirea textelor, conform ultimei voințe a autorului, soluțiile adoptate de editor, în privința structurii și a cronologiei ediției, fiind cele acceptate de majoritatea specialiștilor. Notele și comentariile sunt bogate în informații de istorie literară și repere critice, adesea însă, după cum se poate constata, amendate de verdicte subiective, de natură politică, ce nu sunt susținute de dovezi incontestabile și/sau argumente raționale, acceptabile de cunoscătorii activității literare și publice a lui Eugen Barbu.

Pentru că în perioada 2003–2004 regretatul critic și istoric literar Mihai Ungheanu – atunci senator și profesor universitar – ne-a solicitat informații despre relațiile stabilite între 1951 și 1960 cu poetul *Tudor Arghezi* și romancierul

* Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române.

G. Călinescu, i-am comunicat și circumstanțele în care i-am cunoscut pe prozatorii Petru Dumitriu, Marin Preda și Eugen Barbu, relatarea extinzându-se și asupra împrejurărilor în care a avut loc *debutul editorial al lui Eugen Barbu* și apariția romanului *Groapa*. Deoarece regretatul editor al celor două volume din colecția *Opere fundamentale* n-a reținut, în *Cronologie* și *Note. Comentarii...*, unele fapte literar-ideologice și istorice *determinante*, considerăm că este necesară o succintă *rememorare* a lor, străină de orice intenție polemică – imposibilă *acum* -, pentru cunoașterea istoriei culturale *in medias res*.

*

L-am întâlnit și am schimbat câteva vorbe cu tânărul *Eugen Barbu*, ce activa ca *revizor* la Poligrafia Ministerului Culturii, în ziua de *22 decembrie 1953*. Se oficia, în localul „Librăria Noastră”, deschiderea „Decadei cărții”, festivitatea fiind prezidată de acad. *Camil Petrescu*. Editurile de literatură din București prezentau, pe lângă noile ediții ale romanelor istorice sadoveniene, romanul *Întunecare* de Cezar Petrescu (într-o nouă ediție) și romanele originale *Bietul Ioanide* și *Un om între oameni* (vol. I) de Camil Petrescu. Poezia era și ea prezentă prin volumele *Un cântec din ulița noastră* (ESPLA) și *Gogu Pintenogu* (Editura Tineretului), de Cicerone Theodorescu¹.

După încheierea manifestării, onorată de un numeros public și intelectuali de toate vârstele, pasionați de lectură, *Cicerone Theodorescu* mi-a făcut cunoștință cu „tânărul prozator grivițean *Eugen Barbu*”, un flăcău bine legat, de statură mijlocie, cu fața măslinie, brunet, îmbrăcat într-un palton amplu, de iarnă și un fular gros, albastru. După câteva cuvinte schimbate cu „falsul Cicerone”, noua cunoștință a spus, pe un ton puțin răgușit, că „ar dori” să-l primesc „în audiență” la minister. Am convenit ca Cicerone Theodorescu să-mi telefoneze, după Anul Nou (1954), la nou înființatul Minister al Culturii, unde lucram începând cu sfârșitul lunii octombrie 1953.

După Bobotează, Cicerone Theodorescu a sosit la minister neînsoțit de *Eugen Barbu*, deoarece acesta era prins cu treburi „în cursul dimineții”, la Poligrafie. Autorul *Cântecelor de galeră* mi-a oferit ultimul său volum de poezii, *Un cântec din ulița noastră*, cu dedicația:

„O’ntrebare vreau să-ți pui
Că te-ocupi direct de teatru:
– Zău, tovarășe Țugui,
Cine-mi tae firu’n patru
Și „Ograda”² – a pus-o’n cui?...
Primește rogu-te, totodată,

¹ Vezi P. Țugui, *Despre contextul apariției romanului Bietul Ioanide*, în vol. *File de istorie culturală. Fapte, confruntări, documente... Cuvânt-înainte*: acad. Eugen Simion. (București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2009, p. 602).

² Feeria în trei tablouri *Ograda minunată* apăruse în anul 1948, ediția a II-a în 1949, dar Direcția Teatrelor – din fostul Comitet pentru Artă – a tot amânat includerea ei în repertoriul teatrelor pentru școlari.

Această chinuită carte –
Semn al căldurosului meu omagiu,
Cicerone Theodorescu
Ian. '954, Buc.”

Volumul *Un cântec din ulița noastră* a fost prezentat de autor la ESPLA, în partea a doua a anului 1952. Directorul editurii – *A. Toma* – a avut „observații” asupra unor titluri din ciclul rondeluri, *Cocoș de tablă*, iar divergențele dintre Cicerone Theodorescu și director au ajuns la Șeful Secției de Propagandă și Agitație, *Leonte Răutu*. Acesta a împărtășit părerile lui *A. Toma*, cerându-i lui C. Theodorescu să scoată din sumarul volumului rondelurile *Cocoș de tablă*, *Rondelul dopului isteț* și *Mai e și câte-un cap pătrat*³. Poetul n-a acceptat cererea lui L. Răutu, a solicitat sprijinul conducerii Secției de Literatură și Artă a CC (Constanța Crăciun și P. Ț.), iar chestiunea a ajuns la Secretariatul CC, care a dispus ca cele trei rondeluri să fie publicate „așa cum dorește autorul lor”.

Cititorii contemporani vor putea descoperi că acum 60 de ani un poet satiriza, cu talent, viciile și gravele păcate ale unora dintre conducătorii României:

„Cocoș de tablă, de pe casă!
Te-ai duce'n vânt, te'ntorci subit...
Te-ar crede omul – păcălit –
Adevărat cocoș, de rasă.
[.]
Nebun să fiu sau mucalit,
Oricât ți-aș da vopsea frumoasă,
Din tine-o ciorbă n'o să iasă
Și nici un cântec, negreșit,
Cocoș de tablă, de pe casă!”

*

În anul 1938, *Cicerone Theodorescu* (alături de alți scriitori din generația sa: *Oskar Walter Cisek*, *Aron Cotruș*, *Mircea Eliade*, *Radu Boureanu*, *Al. Busuioceanu*, *Eugen Jebeleanu*) a fost angajat „funcționar în Direcția Presei din Ministerul Propagandei Naționale” (ds. 63/Personal. 1939/1940). Nutrind convingeri politice de stânga, cum remarcă cu îndreptățire Raluca Dună, Cicerone Theodorescu este destituit de guvernul legionar, în toamna lui 1940, încorporat fiind ca „soldat T. R.” în Regimentul 21 Infanterie, unitate militară combatantă. La 32 de ani făcea instrucție „de front”. . . În urma unor intervenții insistente, poetul este trecut, din nou, în Direcția Presei (la 5 dec. 1940), sub „jurământ militar”, de fapt *concentrat*, ca și alți colegi din centralele ministerelor.

³ Raluca Dună va trebui să revadă micromonografia *Cicerone Theodorescu*, din *Dicționarul general al literaturii române S/T*, 2007: datele biografice ale poetului (anii 1939–1950); preferința autorului pentru satiră, evidentă în ciclul *Cocoș de tablă* din vol. *Un cântec din ulița noastră* (1953).

La 22 februarie 1941, după rebeliunea legionară, noul ministru al Propagandei – *Nichifor Crainic* – îi numește în Direcția Presei pe: O. W. Cisek, director, *Cicerone Theodorescu*, consilier de presă, C. Râuleț, Emil Rigler Dinu, Emilia Scripcă ș. a. Revin în direcție, mai târziu, *Mihail Berza*, *Mihai Pop*, *Al. Philippide*, *Emil Condurache*, *Horia Ursu*, *Dorul Dumitrescu*, *Ion Frunzetti* ș.a.

În Direcție, treburile au început să se „agite” după bătălia de la Stalingrad, când *șefii* au dispus intensificarea propagandei: au cerut publicarea unor afișe, pentru București și pentru unele centre urbane muncitorești. Cicerone Theodorescu „a compus” textul pentru un asemenea afiș:

„Cine limbă lungă are
Va sta șapte ani la sare!”

După august 1944, Cicerone Theodorescu a aderat la PCR. Membrii organizației de bază au apreciat, înainte de toate, serviciile aduse partidului și mișcării antifasciste, în calitate de consilier de presă, *versurile* de pe afișul respectiv fiind considerate „un accident” petrecut într-un moment imposibil de evitat. Poetul-consilier de presă n-a fost epurat, iar la mijlocul anului 1948 i s-a încredințat funcția de redactor-șef al revistei „Viața românească”. Odată cu începerea verificărilor membrilor PMR (anii 1949–1950), scriitorii *Zaharia Stancu*, *Mihai Beniuc*, *Cicerone Theodorescu* și *Eusebiu Camilar* au fost sancționați cu excluderea din partid, din pricina „abaterilor politice grave” din anii războiului. Hotărârea finală privind excluderea scriitorilor, artiștilor, a oamenilor de știință a revenit „Comisiei Controlului de Partid”, organism special ales la Congresul I al PMR, din februarie 1948. Hotărârea a fost comunicată, în adunarea organizației de bază a Uniunii Scriitorilor, de o comisie a CC: *Miron Constantinescu*, membru în Biroul Politic și secretar al CC și *Leonte Răutu*, membru al CC, șeful Secției de Propagandă și Agitație. Ca urmare, Cicerone Theodorescu a fost eliberat din postul de redactor-șef al „Vieții românești”, în vara anului 1950, locul său fiind preluat de Nicolae Moraru⁴. Demnă de menționat este atitudinea morală și civică a scriitorilor Z. Stancu, M. Beniuc, Cicerone Theodorescu, Eusebiu Camilar, care își exprimau adesea, în anii 1953–1956, mâhnirea și amendau cu severitate atitudinea neloială a lui Leonte Răutu și Miron Constantinescu care, în timpul „verificărilor”, n-au ținut seamă de condițiile dramatice în care ei au fost obligați să facă anumite „compromisuri politice”, îndeplinindu-și însă obligațiile asumate față de mișcarea

⁴ Revista „Viața românească” – Serie nouă – a avut, începând cu iunie 1948, redactori-șefi pe următorii membri ai Uniunii Scriitorilor: Cicerone Theodorescu (1948 – iulie 1950); Nicolae Moraru (1950 – martie 1953); Petru Dumitriu (1953 – mai 1956); Ov. S. Crohmălniceanu (1956 – martie 1958). Numărul 3/martie 1958 apare cu numele membrilor conducerii revistei: Director, Mihai Ralea; redactor-șef, Ov. S. Crohmălniceanu; Colegiul redacțional: acad. T. Arghezi, acad. M. Beniuc, acad. Geo Bogza, D. Botez, Lucia Demetrius, acad. I. Iordan, acad. Ath. Joja, Remus Luca, Aurel Mihale, Al. Philippide, membru corespondent al Academiei Române, Marin Preda (redactor-șef adj.), acad. M. Sadoveanu, acad. Z. Stancu, D. I. Suchianu, Victor Tulbure (redactor-șef adj.), acad. T. Vianu. Acest colectiv – cu unele modificări – a condus revista până în 1962.

antifascistă clandestină. Revolta lor – ca și a compozitorului Mihail Jora, a poetului Ion Vinea, de pildă – era împotriva nedreptății, umilinței și a eludării prevederilor „legilor în timp de război”.

Reevaluarea politică și intelectuală a aplicării sistemului de legi referitoare la colaboraționism și epurări, impus de principiile statornicite de *Organizația Națiunilor Unite* (ONU), la cererea *marilor puteri* – SUA, URSS, Marea Britanie –, activ în România, începând cu septembrie 1944, a fost inițiată, în anumite sectoare ale vieții culturale românești (muzică, teatru), în anul 1953, după schimbările produse în conducerea partidului unic (PMR) și decesul lui Stalin.

A acțiunea politică a fost promovată, cu abilitate, de un grup de persoane din structuri de consiliere/coordonare ale CC și conducerea Ministerului Culturii și a avut rezultate concrete: a fost reabilitat veteranul de război, compozitorul-profesor *Mihail Jora*, a fost eliberată din închisoare soția sa, sora lui Grigore Gafencu, fost ministru de Externe și ambasador la Moscova, exilat în Occident, iar muzicianul *George Georgescu*, epurat în perioada 1945–1953, pentru că a dirijat un concert la Berlin, la care a asistat conducerea Germaniei naziste și Adolf Hitler, a fost instalat, la sfârșitul anului 1953, director general și dirijor principal al Filarmonicii de Stat din București⁵, în urma demersului unor membri ai conducerii Ministerului Culturii.

*

Cicerone Theodorescu mi-a spus că intervenise, împreună cu *Eugen Jebeleanu*, la Iosif Chișinevschi, în favoarea scriitorului german *O. W. Cisek*, însă guvernul n-a făcut nimic, astfel că Cisek o ducea foarte greu și trăia din „expediente”. Autorul rondelurilor a remarcat că cei din conducerea partidului nu fac „distanțiere clară” între intelectualii care au aderat la legionarism și hitlerism și cei care, datorită unor împrejurări neprevăzute, din anii războiului, au fost constrânși să facă compromisuri, să fie concentrați în slujbe *supravegheate* de autorități sau trimiși pe front. După ce i-a desființat, caracterizându-i cu năduf, pe unii colegi din conducerea Uniunii Scriitorilor, poetul a mărturisit că rondelul *Cocoș de tablă* a fost „inspirat” de tarele confrăților de la Uniune și Editură, „tovarășii Șelmaru, Frunză și acad. A. Toma”. Malițios ca-ntotdeauna, mi-a recomandat să citesc atent și rondelul *Mai e și câte-un cap pătrat*, al cărui „prototip” îl voi găsi, poate, „la Secția de propagandă...” În sfârșit, poetul mi-a spus cine este *Eugen Barbu*. A arătat, telegrafic, în stilu-i agitat, că este fiu de muncitor din cartierul Grivița, orfan de ambii părinți și o duce foarte greu, singurul venit fiind salariul de la Poligrafie. A terminat liceul în 1943 și urma să fie încorporat, deoarece nu putea beneficia legal de amânare. Fiind singurul copil, părinții au intervenit la autoritățile militare ca să aprobe înscrierea la Școala de Ofițeri de Jandarmi din București, evitând astfel ca băiatul să fie trimis la o Școală Militară de Ofițeri de Rezervă, de unde apoi ar

⁵ Despre acestea, în P. Țugui, *George Călinescu – „Denunțurile” – un text cenzurat*, în *Despre lumea cultural-artistică din România secolului al XX-lea*, vol. I, *Muzică, Literatură* (FNȘA, 2010, p. 42–55) și „Caiete critice” (nr. 1–2–3/2009).

fi fost trimis pe front... [Fusesem încorporat, în 1943, într-o asemenea școală militară, iar unitatea din care făceam parte a devenit *combatantă* pe frontul de Vest, ceea ce confirma afirmația lui C. Theodorescu.] Familia Barbu a obținut aprobarea de la autoritățile militare, astfel că tânărul Eugen devine elev al Școlii de Ofițeri de Jandarmi din București, viitor ofițer activ în jandarmerie, instituția cea mai „odioasă”, spunea C. Th., din România anilor războiului. După august 1944, Eugen Barbu a demisionat din Jandarmerie, însă redactorii de la reviste și ziare, care au aflat că a făcut parte din jandarmerie, l-au privit și continuă să-l privească cu suspiciune, iar de prin 1950 redacțiile i-au refuzat colaborarea – a relatat poetul. Acum lucrează la un roman și a încercat să publice „fragmente” la „Viața românească” și „Tânărul scriitor”, însă, i se spune politico „să clarifice” condițiile în care a urmat, în timpul războiului, o școală de ofițeri de jandarmi! La sfârșitul istorisirii, C. Th. m-a rugat să întreprind cercetări la „ministerul de resort” – a precizat că este vorba de Ministerul de Interne, nu de cel al Forțelor Armate –, pentru a afla dacă elevii școlii respective au participat la vreo acțiune operativă (ridicarea evreilor și a țiganilor și trimiterea lor în lagărele din Transnistria, supravegherea lagărelor de prizonieri de război sovietici, capturarea aviatorilor englezi și americani, ce se parașutaseră din avioanele doborâte, sau alte acțiuni cu caracter „represiv” ordonate de autorități). Am notat datele prezentate de C. Theodorescu care, la sfârșit, mi-a propus să cer de la Interne și „caziera judiciară” al elevului *Eugen Barbu*, de la Școala de ofițeri... L-am întrebat pe fostul redactor-șef al „Vieții românești” de ce *Eugen Barbu* n-a prezentat redacțiilor, în ultimii doi ani, „proze scurte” – schițe, nuvele, reportaje sau articole – așa cum au procedat, după război, tinerii *Petru Dumitriu*, *Marin Preda*, *Titus Popovici*, *Francisc Munteanu* ș.a. Cicerone Theodorescu a considerat întrebarea „justificată și de luat în seamă”; va discuta cu E. Barbu, pe care îl apreciază pentru „talentul și cultura lui literară”. A accentuat nevoia ca Uniunea Scriitorilor și autoritățile să-l înțeleagă și să-l ajute în tipărirea lucrărilor personale. I-am spus autorului rondelurilor, la despărțire, că voi avea nevoie de ceva timp pentru a afla răspunsuri „oficiale” la întrebările și solicitările ce mi le adresase și de aceea nu pot să mă angajez în obținerea urgentă a informațiilor.

În *comentariile* sale, *M. Ungheanu* scrie, referindu-se la enunțul „*C îmi înapoiază manuscrisul Gropii...*” (*Jurnal* 1950–1954), că „ar putea fi Condotierul (Petru Dumitriu)”. (*Opere*, I, p. 1534) Presupunerea nu este plauzibilă; susținem că E. Barbu se referă la *Cicerone*!

Discuția cu autorul *Cântecelor de galeră* mi-a stârnit interesul cu vestea că *tânărul Eugen Barbu* scrie un roman. A încercat să publice fragmente, dar a fost refuzat de redacțiile publicațiilor „Viața românească” (*Petru Dumitriu*, red.-șef) și „Tânărul scriitor” (*Mihu Dragomir*, red.-șef). În 1953 eram adjunct al șefului Secției de Literatură și Artă și nimeni n-a vorbit despre un tânăr scriitor *Eugen Barbu*. Mi s-a cerut sprijin pentru ca unii tineri scriitori să se mute în București și să fie încadrați redactori la „Scânteia tineretului” sau la „Contemporanul”, dar colegii din sectorul de literatură – Șt. Gheorghiu, Gh. Gonda – n-au pomenit de *Eugen Barbu*. M-am întrebat de ce Cicerone Theodorescu, pe care îl cunoscusem

în 1951, cu care mă întâlnisem deseori, n-a pomenit niciodată până atunci că un tânăr bucureștean scrie un roman...

Am decis, totuși, din pricină că funcția de la minister nu-mi îngăduia să acționez în mod direct, să mă adresez Secretariatului CC. Am redactat un referat cu problemele ridicate de Cicerone Theodorescu, în numele „tânărului scriitor Eugen Barbu” și, în urma consultării cu ministrul Culturii, am cerut audiență la Nicolae Ceaușescu, secretar al CC – responsabil cu problemele organizatorice și ale Ministerului de Interne. Ceaușescu a citit referatul, a lăudat „preocuparea” față de tinerii scriitori, în acest caz „fiu de muncitor”, a telefonat lui *Ion Vințe*, șeful Secției Administrative a CC, cerându-i să preia materialul (mai 1954). I. Vințe mi-a spus că răspunsul va putea fi dat în maximum două luni, deoarece este vorba de cercetări în arhive și trebuie „descoperit” și cazierul judiciar. Cele „două luni” s-au prelungit până la sfârșitul lui septembrie 1954!

Raportul trimis de Serviciul personal și Direcția Arhivelor Ministerului de Interne arăta că, în perioada septembrie 1943/primăvara lui 1945, elevii Școlii de Ofițeri de Jandarmi au stat în cazarma din București și au fost la „manevre”, în Oltenia, având în program cursuri profesionale și instrucție militară... Elevii școlii n-au participat la acțiuni „operative” în capitală sau alte localități. Se preciza că școala pregătea „ofițeri activi” pentru „jandarmeria română”. Am reținut, între alte fapte, mențiunea despre comandantul școlii, un colonel care a făcut parte din „grupul de ofițeri” participanți la actul de la 23 August 1944. *Cazierul judiciar* înregistra: *Eugen Barbu* a intrat în Școala de ofițeri-jandarmi, în urma intervenției părinților, ca să „nu plece pe front”. Elevul nu a manifestat interes pentru cursuri și instrucție, nu are vocație de ofițer, se interesa mai mult de literatură și politică. „Lăuda” pe americani și ruși, adesea era „indisciplinat” în raport cu „superiorii lui” etc. N. Ceaușescu a apreciat cele înregistrate în cazier și a propus ca documentele să fie predate, de *I. Vințe* și *P.Ț.*, „secretarilor Uniunii Scriitorilor”, care să informeze membrii biroului Uniunii, precum și pe *Eugen Barbu*. *P. Ț.* urma să-l informeze pe C. Theodorescu. La întâlnirea cu C. Th. am stabilit ca el să discute cu *Eugen Barbu* despre activitatea și manuscrisele sale, despre situația materială și să-l îndemne să colaboreze la revistele literare.

Spre sfârșitul anului 1954 înregistram, pe lângă apariția romanului *Bietul Ioanide*, a volumului de poezii *Prisaca*, a prozei *Toate pânzele sus!* și îndeplinirea unei obligații asumate față de Cicerone Theodorescu. N-am bănuțit atunci că mă implicasem în destinul unui strălucit prozator român! Înfrângerea detractorilor autorului *Florilor de mucigai* – Patriarhul de la Mărțișor – era năzuința dominantă, obsesivă, de care conștiința-mi încă nu se eliberase...

*

Informațiile despre elevul Școlii de Ofițeri de Jandarmi Eugen Barbu, primite de la Ministerul de Interne, mi-au întărit convingerea asupra adevăratei cauze a întâzierii *debutului editorial* (de fapt și publicistic) al scriitorului, până după 1950. Conducerea Uniunii Scriitorilor și redacțiile revistelor literare și ale ziarelor din

București au manifestat rezerve, deoarece tânărul a fost elev la școala aparținând Jandarmeriei, instituție represivă, căreia publicul îi păstra o imagine și amintiri detestabile, responsabilă fiind de odioase crime de război...

Aprecieri pozitive despre activitatea de la Ministerul Culturii, exprimate de personalități ale vieții culturale, au contribuit la numirea subsemnatului, la 8 februarie 1955, ca șef al noii Secții de Știință și Cultură a CC, „consilier principal” al primului secretar al partidului și al președintelui Consiliului de Miniștri. În noua poziție aveam dreptul/obligația la inițiative, propuneri, recomandări punctuale, participam direct la elaborarea unor importante documente etc., fiind consultat în problemele privind domeniile literaturii, artei, științei, învățământului și sănătății. *Întreaga activitate a Secției de Știință și Cultură* – perioada febr. 1955–mai 1956 – s-a desfășurat sub coordonarea nemijlocită a primului secretar al CC Gheorghe Apostol, apoi a lui Gh. Gheorghiu-Dej. [Precizez această situație ierarhică, deoarece unii istorici și publiciști fac afirmații eronate, nerespectând cronologia faptelor culturale ale fiecărui decident implicat în imprevizibilul joc al istoriei.]

La nou înființata Secție de Știință și Cultură au sosit scriitorii *Petru Dumitriu* și *Marin Preda*, primul, redactor-șef al revistei „Viața românească”, al doilea, șeful Sectorului Proză la aceeași publicație. Cunoștințe vechi, scriitorii m-au chestionat asupra „proiectelor secției” privind situația poetului *Tudor Arghezi* și „reeditarea operei sale, versuri și proze”. Discuția s-a extins și asupra altor scriitori, precum *Bacovia*, *Blaga*, *Vinea*, *I. M. Sadoveasnu* și *Hortensia Papadat-Bengescu*. Spre sfârșitul colocviului a sosit în birou și Paul Georgescu, de curând instalat șef al sectorului de literatură din Secția de Știință și Cultură, fapt ce a lărgit aria discuțiilor despre viața literară. Reprezentanții „Vieții românești” au spus că au primit de la *Eugen Barbu* „o schiță” pe care au hotărât să o includă în sumarul revistei. *Petru Dumitriu* a relatat că l-a informat și pe *M. Beniuc* despre această chestiune, iar „tovarășii de la Uniune” n-au avut nicio obiecție. Am prezentat interlocutorilor tot ce aflasem despre Școala de Ofițeri de Jandarmi și elevul *Eugen Barbu*. A intervenit *Marin Preda* povestind despre experiența sa din timpul războiului. *Paul Georgescu* însă a rostit cuvinte grele la adresa Jandarmeriei Române și a poliției antonesciene, accentuând necesitatea investigării temeinice a activității unor unități militare și a unor persoane în anii războiului.

A urmat apariția prozei *Munca de jos* (schiță), de *Eugen Barbu*, în „Viața românească” (anul VIII, nr. 3/martie 1955, p. 218–238), text ce a stârnit interesul angajaților de la CC și Palatul Victoria, deoarece fiecare salariat era un prezumtiv... trimis la „munca de jos”. [Mi-aduc aminte că au cerut să le procur revista și unii membri ai CC și ai Consiliului de Miniștri!] *Eugen Barbu* intuise „un sistem administrativ-politic” instaurat oficial de „dictatura proletariatului”.

Deoarece autorul – la 31 de ani – se confrunța cu mari greutăți materiale, secretariatul Uniunii Scriitorilor a propus direcției Editurii pentru Literatură și Artă (ESPLA) să tipărească schița lui *Eugen Barbu* în colecția „Luceafărul”, dar cererea a fost refuzată. Propunerea a fost făcută și Editurii Tineretului, iar directorul *Mihai Maxim* a încheiat cu *Eugen Barbu* un contract, astfel că la 2 iunie 1955 textul este

dat la cules, iar la începutul lui iulie apare cărțuia (format mic, 76 pagini), cu noul titlu stabilit de autor: *Gloaba* (redactor de carte P. Surupăceanu, tiraj: 10 100 de exemplare).

În *Opere I. Nuvele. Romane*, Mihai Ungheanu înregistrează în *Cronologie* (p. XL): „1955... Eugen Barbu debutează editorial cu nuvela *Gloaba* (alt titlu pentru *Munca de jos*), la Editura Tineretului, red.-șef Petru Dumitriu”. Este o eroare de neînțeles, din moment ce *Petru Dumitriu* deținea, în 1955, funcția de redactor-șef al revistei „Viața românească”!

Editura Tineretului, din ianuarie 1954 aparținând de Ministerul Culturii, îl avea director pe *Mihai Maxim*, același personaj care a lucrat onest, în 1954, pentru editarea versurilor inedite *Prisaca* de Tudor Arghezi și a prozei *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran. M. Maxim a acceptat, în 1955, să includă în planul editurii (*peste programul aprobat!*) nuvela lui *Eugen Barbu*, în urma obținerii suplimentului de hârtie și alte materiale de la Comitetul de Stat al Planificării (CSP) și Ministerul Culturii (Andrei Lăzărescu). [Toate instituțiile economice și culturale, indiferent de profilul lor, erau atunci obligate să respecte riguros prevederile „Planului cincinal de Stat”, în privința materialelor și fondurilor bănești înregistrate *spre execuție* într-un an calendaristic. Nerealizarea prevederilor din planul anual atrăgea penalizări, iar *suplimentarea* planului cu noi obiective, presupunea *aprobări speciale* din partea CSP și/sau a Consiliului de Miniștri.]

Includerea prozei lui Eugen Barbu *peste plan*, la Editura Tineretului, a constituit obiectul unei discuții într-o ședință a membrilor Sectorului de literatură din Secția de Știință și Cultură. Șt. Gheorghiu a afirmat că *Eugen Barbu* are o viață dezorganizată, trăiește cu „diferite femei dezmațate”, are „apucături burgheze” și vorbește „urât” despre unii scriitori membri de partid (mdp, în continuare) evrei. Gh. Gonda a adăugat o informație care ne-a șocat: *Eugen Barbu* este fiul „din flori” al scriitorului *Nicolae Crevedia*, fost „mare legionar”. A intervenit Paul Georgescu cu precizarea că mama naturală a lui Eugen Barbu, chiar dacă ar fi avut „aventuri” cu Crevedia, nu și-a părăsit copilul, s-a căsătorit apoi cu un muncitor de la CFR–Grivița, iar noua familie s-a ocupat de educația băiatului⁶. Malițios și ironic, *Paulică* ne-a prezentat un eseu pe loc improvizat despre „copiii din flori” și „nelegitimi”, unii dintre ei „scriitori de geniu”, l-a evocat pe Ștefan cel Mare și numele unor oameni de cultură din „România democrat-populară”. A persiflat „morala proletară”, apelând la citate din *Marx*, *Engels* și *Lenin*, condamnând „perfidia” unor „tovarăși activiști”.

Am citit, în „România literară” (nr. 3/20 ian. 2012), *O epistolă necunoscută a lui Nicolae Crevedia*, prezentată de neobositul istoric literar prof. *Nicolae Scurtu*. Adresată lui G. Călinescu, scrisoarea este datată „Sofia 30 decembrie 1940”. La un moment dat, N. Crevedia mărturisește: „Am un fecior în clasa a VI-a de liceu, dar

⁶ Despre acestea a scris și Marian Popa, în *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I (București, Fundația Luceafărul, 2001, p. 303 și urm.): „...când omul va căpăta ponderea publică aptă să provoace ura, se va porni de la un capitol dintr-un roman de-al său pentru a se afirma: Eugen Barbu este fiul lui Nicolae Crevedia făcut cu fata gazdei sale în timpul studenției”.

aceasta rămâne numai între noi, fiindcă e făcut cu o tânără gazdă în cartier, când încă n-aveam decât 20 de ani și nu terminasem nici liceul!" (p. 14).

Prof. N. Scurtu precizează în note: „Eugen Barbu (1924–1993), prozator și gazetar”.

Mărturisirea lui N. Crevedia nu poate fi contestată, astfel că opinia din nota prof. Scurtu trebuie analizată răbdător, necesitând descoperirea actelor de stare civilă ale mamei lui Eugen Barbu, actul de căsătorie cu tâmplarul Nicolae Barbu etc.

Consemnăm, până la aflarea unor informații noi, unele observații pornind de la *date certe, atestate, din biografiile lui N. Crevedia și Eugen Barbu*: la începutul anului 1923, când N. Crevedia ar fi putut să o cunoască pe „tânăra gazdă în/[din] cartier”, el avea 20 de ani împliniți (se născuse la 24 noiembrie 1902). „Feciorul” – Eugen Barbu – s-a născut la 20 februarie 1924, aceste date putând atesta o relație între doi tineri. În decembrie 1940, când N. Crevedia îi destăinuie lui G. Călinescu că are „un fecior în clasa a VI-a de liceu”, elevul Eugen Barbu – cu numele de familie al tatălui vitreg – urma studiile liceale la București. În anul școlar 1935/’36 urmează clasa I la Liceul „Aurel Vlaicu”, promovează clasele liceale ca elev silitor, dedicat studiului și lecturii, nu repetă niciun an, astfel că în decembrie 1940 îl găsim elev în clasa VI-a de liceu (anul școlar 1940/’41), întocmai cum îi mărturisește autorul prozei *Buruieni de dragoste* criticului și istoricului literar G. Călinescu.

*

Membrii Secției de Știință și Cultură au considerat, în iunie 1955, informația prezentată de Gh. Gonda ca fiind o problemă „de ordin extraliterar”, ce-l privește pe *Eugen Barbu* și biografii săi. Șt. Gheorghiu a vorbit și despre acuzații „de antisemitism”, la adresa „tovarășilor Vitner și Crohmălniceanu”. Paul Georgescu a evocat situația creată la Facultatea de Filologie, în vara lui 1949, când „tov. Răutu” l-a criticat public pe acad. prof. G. Călinescu, în locul acestuia fiind numit șef de catedră Ion Vitner. Mai mulți studenți de la Filologie „au protestat” și unii, între care – probabil – și Eugen Barbu, l-au acuzat pe „tov. Vitner” de uzurpare a postului de profesor titular și șef de catedră al acad. G. Călinescu. P. Georgescu a subliniat că aceeași atitudine critică față de I. Vitner și Ov. S. Crohmălniceanu au avut-o și profesorii ai Facultății de Filologie, pentru că Vitner și Crohmălniceanu aveau alte profesii – medic, inginer – fiind numiți, la Catedra de literatură română a facultății, fără concurs și fără să aibă lucrări de istorie literară. Până la urmă, toți cei prezenți au considerat acuzația de „antisemitism” ca neîntemeiată.

Am atras atenția colegilor din Sectorul de literatură asupra modificării criteriilor de apreciere a creației literare. Reconsiderarea atitudinii liderilor politici, în prima parte a anului 1955, față de *Tudor Arghezi*, *George Bacovia* și alți scriitori din generația vârstnică presupunea, implicit, *reevaluarea poziției* față de întreaga creație literară a scriitorilor respectivi, reeditarea și includerea ei în programele analitice de studiu a literaturii române la școlile secundare și Facultățile de Filologie din țară. Am arătat că dogmatismul și considerarea realismului socialist ca unică „metodă” de creație *sunt, și s-au dovedit contraproductive*, că trebuie să

promovăm valorile artistice ale tuturor curentelor literar-artistice – modernismul, simbolismul, expresionismul, neorealismul, naturalismul etc. – având drept criterii valoarea artistică și mesajul umanist.

Acest punct de vedere se întemeiează pe experiența din anii 1953/’54, îndeosebi din perioada activității la Ministerul Culturii, cât și pe rezultatul alegerilor și reprimirilor în Academie, din primele zile ale lui iulie 1955, când a fost reprimat ca membru de onoare al Academiei părintele-scriitor Ion Agârbiceanu, au fost aleși membri titulari: Tudor Arghezi, Geo Bogza, Dumitru Panaitescu-Perpessicius, Cezar Petrescu, Tudor Vianu, Mihai Beniuc și Zaharia Stancu, iar membri corespondenți: Alexandru Philippide, Eugen Jebeleanu, Istvan Nagy și Eusebiu Camilar, personalități cu operă și opțiuni artistico-ideologice marcate de deosebiri principiale. Noua orientare ideologică în domeniul literar a suferit însă – în sesiunea Academiei din iunie–iulie 1955 – și un eșec, deoarece propunerea de reprimire ca membru titular a lui Lucian Blaga – și a altor scriitori și filosofi – a fost respinsă de Biroul Consiliului de Miniștri, la insistențele lui Iosif Chișinevschi și Miron Constantinescu⁷.

Confruntările politico-ideologice între mdp de la Uniunea Scriitorilor, sub influența celor din Secțiile CC și ai liderilor Ministerului Culturii și ai Academiei s-au înregistrat public la Conferința (secretă) Uniunii Scriitorilor, din iulie 1955, convocată de primul secretar al CC, Gheorghe Apostol, la propunerea Secției de Știință și Cultură⁸.

Am arătat, în *File de istorie culturală...*, (2009, p. 610–611), că unii membri ai Uniunii Scriitorilor au criticat dur romanul *Bietul Ioanide* și pe cei ce au asigurat tipărirea lui, dar reprezentanții CC și primul secretar Gh. Apostol nu s-au pronunțat asupra romanului, fapt sesizat de scriitori. Aurel Baranga a avut o intervenție dogmatică, de tip proletcultist primitiv, prin declarația: „Dintr-un punct de vedere este un câștig că am reparat această greșeală [ostracizarea lui Tudor Arghezi și a operei sale], dar a se alinia literatura noastră după Arghezi nu sunt de acord”. (s.n.) În fond, dramaturgul apăra verdictele critice antiargheziene ale lui M.R. Paraschivescu, din 1947, ale lui Sorin Toma, din ian. 1948, cele comunicate de Leonte Răutu, la sesiunea Academiei din martie 1951 și cele din foiletoanele publicate în „Scânteia”, în 1954. Mai mult, Aurel Baranga considera o gravă eroare politică și artistică orientările din domeniul literaturii și declara: [pentru ceea ce] „se întâmplă mai ales în ultimele luni, vina o poartă în bună măsură și Secția de Știință și Cultură a CC al PMR”, care n-a demonstrat „suficientă combativitate comunistă”, adăugând că „tov. Țugui nu se consultă cu membrii de partid de la Uniunea Scriitorilor”. În intervenția sa, Ion Mihăileanu, redactor-șef adjunct al „Gazetei literare”, întărește criticile la adresa lui Tudor Arghezi, exemplificând printr-o

⁷ Miron Constantinescu și-a expus opiniile despre gânditorul filosof Lucian Blaga la Congresul al II-lea al PMR, din 23–28 dec. 1955 (*Concepțiile idealiste ale unor Petrovici, Blaga*).

Motru, Gusti, misticismul fascist al unor Nae Ionescu, Nichifor Crainic și alte curente antiștiințifice și obscurantiste... (s.n.)

⁸ Vezi Conferința (secretă) a Uniunii Scriitorilor din iulie 1955. Ediție alcătuită de Mircea Coloșenco. Cuvânt-înainte de P. Țugui. (București, Editura Vremea, 2006, 454 p.).

poezie apărută în „Scânteia tineretului”, care ar avea, după I. M., „intenții clar dușmănoase, instigatoare”. [?] Critică apoi Secția de Știință... și Direcția Presei, pentru că „n-au văzut” lipsurile existente în romanul *Bietul Ioanide*. Dintre zecile de scriitori prezenți la conferință, nimeni nu s-a învrednicit să le dea celor doi o replică în ce privește respingerea operei literare argheziene. De aceea, ca vechi admirator al poeziei argheziene, am subliniat că nu sunt de acord „cu ceea ce a spus tov. Baranga... oamenii au început să scrie... Trebuie spus că politica partidului a fost consecventă și Arghezi a început să scrie... are... lucrări bune [...]. Deci dacă se discută cu oamenii, dacă se luptă se reușește, depinde de puterea noastră de convingere. Dacă astăzi se ajunge ca prieteni ai lui Arghezi să-l defăimeze astfel, înseamnă că îi doare că Arghezi a tipărit o carte”. Era o declarație afectiv-rațională, ce-am considerat-o absolut necesară în acel moment. Reluată în final, în „concluziile” prezentate de Gh. Apostol, ea n-a fost abordată în dezbaterele prelungite nici de *Leonte Răutu*, nici de *Iosif Chișinevschi*, responsabili de nedreptățile făcute lui *Arghezi* și operei sale, culturii române în general.

Ov. S. Crohmălniceanu s-a referit, în cuvântul său, la *Lucian Blaga*, exprimând aprecieri neavenite. Pe aceeași linie ideologică anti-blagiană, promovată de *Leonte Răutu* și redacția „Scânteii”, redactorul-șef adj. al „Vieții românești” a spus prezumțios că în școli se citesc „cărțile vechi”, „lucrări de mâna a 5-a și a 6-a, de cele mai reacționare forme, circulă tot felul de tratate și interpretări de la unii scriitori mistici cum este *Blaga*, care dau formulele cele mai reacționare” (*op. cit.*, p. 267). Conferențiarul universitar de literatură română modernă, contestat de unii studenți în 1948/’49, atesta, vrând-nevrând, printr-o declarație publică agresivă, „interesul ideologic” al membrilor Biroului Politic pentru respingerea revenirii poetului clujean în Academie și reeditarea operelor sale literare, fabricând noi „argumente”.

La *Conferința scriitorilor* (iulie 1955) s-au ivit și alte controverse literare și ideologice, de *metodă*, privind publicarea scrierilor literare, ce trebuie evocate, pentru că au avut, în acei ani, anumite atingeri cu tipărirea romanului *Groapa*. O parte dintre vorbitori au făcut apologia realismului socialist – *Răutu*, *Galan*, *Baranga*, alții – între care prozatorii *Petru Dumitriu* și *Zaharia Stancu*, șeful Secției de Știință și Cultură – au uitat de această cerință oficială. *Mihai Beniuc* – secretarul Uniunii Scriitorilor – a declarat, în opoziție cu opiniile critice exprimate de unii scriitori la adresa activității Secției de Știință și Cultură: „În ceea ce privește munca cu Secția de Știință și Cultură aș putea spune că în acest scurt interval de acum noi am avut mai multe relații și schimburi de vederi în toate problemele decât am avut în tot timpul înainte cu Secția de Propagandă și Agitație” (*L. Răutu*). *Petru Dumitriu* a emis părerea că, în „actualele împrejurări”, „cred[e] că Direcția Presei face o muncă inutilă, fiindcă dă tovarășilor de acolo bătaie de cap și nouă ne face multe greutăți”. (p. 239)

În ampla sa cuvântare, *Leonte Răutu* – membru al CC și șeful Secției de Propagandă și Agitație, fără legătură ierarhic-decizională cu noua Secție de Știință și Cultură, creată la 8–10 februarie 1955 – a ridicat câteva probleme controversate în lumea literară românească. Militând pentru realismul socialist, pentru „oglundirea”

realităților noi, socialiste din RPR, el a spus ritos: „Există o formă mai învăluită a naturalismului în care se exercită presiunea stihiei mic-burgheze... Câteodată lupta împotriva schematismului la noi servește drept paravan estetismului”. Directori de întreprinderi „sunt evocați ca fiind hoți, birocrați, imorali” (p. 347). Critică „teoria sincerității”, considerând-o o „teorie putredă”, cu referiri explicite la poezii ale lui *Cicerone Theodorescu*...

De aceea, autorul *rondelurilor* i-a adresat șefului propagandei întrebările: „Este bine să se continue sistemul practicat în anii anteriori, de *a se critica o poezie, un grup de poezii, înaintea judecării operei, a cărții editate?*”; „Tov. Răutu a spus să nu vedem în realitate numai părțile negative. *Cum să facem cu satira? Combaterea relelor e un lucru important care ajută, nu strică?*”.

Afirmațiile lui L. Răutu n-au fost împărtășite de Ion Pas și Constanța Crăciun și nici de Paul Georgescu și P. Ț. Ultimii doi au asigurat, bunăoară, publicarea în reviste a unor fragmente din poemul *Satul fără dragoste*, de *Radu Boureanu*, criticate de unii publiciști, iar Secția de Știință și Cultură a insistat ca poemul dramatic *Satul fără dragoste* să fie tipărit la ESPLA (cu ilustrații de A. Demian, fostul grafician al revistei „Gândirea”). După apariția cărții (1955), L. Răutu m-a pârât la Secretariatul CC că „promovez cărți literare cu grave erori ideologice”, după care am fost obligat să particip la „o analiză ideologică” a poemului lui *Radu Boureanu*, făcută de un grup de scriitori. De remarcat că, de această dată, spre deosebire de trecut, *Satul fără dragoste* n-a fost retras din librării! Veniseră alte vremuri, cu alți oameni, deschiși dialogului, ce prețuiau istoria culturii literar-artistice și profesau o viziune filosofică generoasă.

Contextul în care romanul *Groapa* a văzut lumina tiparului

În ce împrejurări și care au fost persoanele implicate în publicarea primelor fragmente din romanul *Groapa*? Orice eveniment cultural are o geneză și autori implicați, astfel că istoricul trebuie să-și asigure *deplina informare și libertate* în a comunica obiectiv faptele, *adevărul*.

Am arătat, în *Tinerețea lui Petru Dumitriu* (Editura Dacia, 2001), circumstanțele în care am dialogat cu Eugen Barbu despre romanul său *Groapa*. Vineri, 2 decembrie 1955, autorul schiței *Gloaba* a venit la Secția de Știință și Cultură, în urma recomandării lui Petru Dumitriu, redactorul-șef al „*Vieții românești*”. Îi prezentase acestuia un fragment din roman, iar după lectură, P. Dumitriu i-a spus că Direcția Presei (cenzura) ar putea formula unele obiecții asupra „scenelor naturaliste”. Au discutat asupra acestei posibile intervenții a cenzurii, iar redactorul-șef i-a propus să-l consulte, în prealabil, asupra tipăririi fragmentului, pe *Țugui*.

Eugen Barbu a subliniat că ar dori ca textul să apară „*așa cum l-am scris eu*”, deoarece manuscrisul a fost „refăcut” de mai multe ori și a fost citit de „*unii tovarăși competenți*”. I-am spus că posibilele *obiecții* privind *naturalismul* nu-și mai au locul din moment ce în programul de reeditare a literaturii române și universale,

elaborat de minister, figurează și opere recunoscute ca fiind *naturaliste*, de pildă, romane de *Emil Zola*. Discuția s-a prelungit, interlocutorul a vorbit despre *Răscoala* lui *L. Rebreanu* și prozele lui *Tudor Arghezi*. M-au surprins cuvintele de apreciere despre meritele „secției de la partid” în „curajoasa” acțiune de înlăturare a defăimărilor „tovarășilor de la Propagandă și „Scânteia”..., adversarii principali ai lui Arghezi și ai operei sale”. Aveam în față un admirator al scrisului arghezian! Atitudinea fermă, uneori pasională, mi-a atras atenția, determinându-mă să-i acord un sprijin sporit tânărului prozator. Am vorbit cu *N. Panaitescu*, director general adj. la Direcția Presei, om de carte, cerându-i să avizeze cuprinsul revistei „Viața românească”, astfel că în nr. 1/ianuarie 1956 (p. 162–172) apar fragmente din romanul *Groapa*.

Mihai Ungheanu – căruia i-am prezentat detaliile referitoare la publicarea primelor fragmente din *Groapa*, în „Viața românească” – a omis să menționeze, în *Note și comentarii*, împrejurările care au precedat publicarea fragmentelor din roman: *intervenția șefului Secției de Știință și Cultură*, demers făcut în prezența autorului, la solicitarea prozatorului *Petru Dumitriu*. Decizia de a interveni pentru ca fragmentele din romanul *Groapa* să fie publicate nu decurgea dintr-un capriciu personal, ci se întemeia pe *recunoașterea ab origine* a operelor literar-artistice din *curentul naturalist* ca parte integrantă, organică a culturii literare naționale și universale. Am intervenit ca cenzura să avizeze tipărirea romanului *Gropa*, considerând că autorul are dreptul să-și vadă lucrarea publicată și comentată de cititori. Eram consecvent opiniilor politice proprii și ale unor colaboratori ce fuseseră asociați în acțiunile concrete privind *tipărirea* romanului *Bietul Ioanide*, *reeditarea* operelor lui *Arghezi* și a altor scriitori moderni cenzurați, *traducerea în limba română* a marilor valori ale literaturii universale contemporane. Era o asumare politico-ideologică conștientă, pentru depășirea limitelor impuse de un grup de ideologi dogmatici, de factură și formație stalinisto-jdanovistă.

I-am propus lui *Eugen Barbu*, la sfârșitul întâlnirii, să prezinte manuscrisul romanului conducerii ESPLA, pentru a fi *inclus în planul editorial pe 1956*. A spus, surprins, că dorește să mai „*fac[ă] modificări*”. Am stăruit: „Eventuale modificări se pot face pe parcursul anului, împreună și în înțelegere cu redacția editurii”. Scriitorul m-a întrebat dacă n-aș vrea să citesc manuscrisul. Am replicat: „*Vreau să citesc cartea!*”

Despre cele discutate în întâlnirea cu *Eugen Barbu* i-am informat pe *Mihai Beniuc*, de la Uniunea Scriitorilor și pe *Ion Pas*, prim-loctiitor al ministrului Culturii, rugându-i să propună lui *Al. I. Ștefănescu*, directorul ESPLA, sau unuia dintre redactorii-șefi, *Al. Balaci* ori *Silvian Iosifescu*, să-l primească pe *E. Barbu* și să discute despre scrierile sale... În februarie 1956, *Ion Pas* mă informa că *direcția Espla* a discutat cu tânărul scriitor bucureștean, care a propus editurii un contract pentru un alt manuscris decât romanul *Groapa*, manuscris ce urma să fie aprobat de „*Consiliul editorial*” pentru planul pe 1956. *Eugen Barbu* îi prezentase lui *Al. I. Ștefănescu* manuscrisul *Tripleta de aur*, text pe care editura l-a dat la cules la 9 martie 1956. Cartea a apărut în luna mai, într-un tiraj de 15 100 de exemplare, cu desene de *I. Mițurcă* și *N. Zamfir*, graficieni, membri ai Uniunii Artiștilor Plastici.

În urma decesului lui *A. Toma* (vara lui 1954), direcția ESPLA a fost asigurată de *Al. I. Ștefănescu*, soțul *Ninei Cassian*, avându-i în continuare redactori-șefi pe conferențiarul universitar *Alexandru Balaci* și *Silvian Iosifescu*. Ca atare, debutul editorial al lui *Eugen Barbu* s-a oficiat sub direcția lui *Al. I. Ștefănescu*, la ESPLA, cu *Tripleta de aur*. *Petru Dumitriu* a fost transferat, de la *Viața românească*, pe postul de director al ESPLA, la inițiativa șefului Secției de Știință și Cultură (*P. Ț.*), cu avizul ministrului Culturii și al șefului noii Direcții de Propagandă și Cultură (*L. Răutu*), având – la mijlocul lunii mai 1956 – și aprobarea președintelui Uniunii Scriitorilor, *Mihail Sadoveanu*.

*

Activitatea Uniunii Scriitorilor a fost marcată, în anii 1956/57, de câteva inițiative ale academicienilor literați datorate lui *Mihail Sadoveanu*, președintele Uniunii. La sfârșitul lui noiembrie 1955 a avut loc o ședință, la Palatul Victoria, inițiată de *M. Sadoveanu* și scriitorii academicieni *T. Arghezi*, *G. Călinescu*, *Camil Petrescu*, *D.P. Perpessiciu*, *T. Vianu*, *Geo Bogza*, *M. Beniuc*, *Z. Stancu* și *M. Ralea*. Din partea guvernului au asistat *Miron Constantinescu*, prim-vicepreședinte și *Al. Bârlădeanu*, de curând vicepreședinte al guvernului și președinte al CSP, membru al Academiei, iar de la CC a fost delegat subsemnatul. Delegația scriitorilor a cerut membrilor guvernului să includă în *planul de cheltuieli* pentru cultură, pentru anii următori, sumele necesare pentru: o conferință pe țară a tinerilor scriitori; un Congres al Scriitorilor din RPR, cu invitați din străinătate; urgentarea „completării” legii drepturilor de autor; lărgirea posibilităților de călătorie a scriitorilor în străinătate și reglementarea încasării drepturilor de autor pentru traduceri în alte limbi; o construcție modernă pe malul Mării Negre, proprietate a Uniunii Scriitorilor; sporirea bugetului editurilor pentru reeditări, traduceri din alte limbi, achiziționarea de cărți de artă etc.; elaborarea unei legi privitoare la acordarea *pensiilor speciale de stat*; alcătuirea de noi manuale de literatură română pentru ultimele clase de liceu și ale școlilor profesionale. *M. Sadoveanu* și colegii lui au expus succint doleanțele scriitorilor, într-o ordine prestabilită, astfel că discuțiile au fost la obiect, fără opinii divergente. Oficialii au acceptat toate cererile. *Miron Constantinescu* a întrebat când ar urma să fie convocate cele două manifestări naționale ale Uniunii Scriitorilor, iar *M. Sadoveanu* a precizat: „în prima parte a anului viitor” (1956). *G. Călinescu*, *M. Beniuc* și *T. Vianu* au remarcat necesitatea „urgentă” a unei analize publice privind „orientarea generală” în creația literară contemporană și „poziția noastră” față de literatura română din secolul al XX-lea și față de „direcțiile” din literatura universală contemporană. *Geo Bogza* și *Z. Stancu* au cerut ca la congresul proiectat să fie invitați delegați din „toate țările lumii”, propunând totodată lui *Al. Bârlădeanu* (CSP) să sporească *devizele* (valută) pentru „*Cartimex*”, în vederea extinderii posibilităților de achiziționare a cărților și revistelor literare din țările occidentale și din America.

Întâlnirea de la Palatul Victoria, prima într-o asemenea formulă academică, a constituit un demers politic bine chibzuit, necesar după revenirea în viața literară și

publică a scriitorilor ce fuseseră ostracizați, precum *Tudor Arghezi*, *George Călinescu*, *Tudor Vianu* și reprimirea în partid a lui *Z. Stancu* și *M. Beniuc*, demers menit să asigure, într-un timp relativ scurt, convocarea celor două manifestări naționale ale Uniunii Scriitorilor.

*

Între 20 și 24 martie 1956 a avut loc Conferința tinerilor scriitori din RPR, prezidată de Mihail Sadoveanu, Ion Pas (prim-locțiitor al ministrului Culturii) și *Mihai Beniuc* (secretar al Uniunii Scriitorilor). *Raportul* Comitetului Uniunii a fost prezentat de *Mihu Dragomir*, redactor-șef al revistei „Tânărul scriitor”. După audierea raportului, cei aproape 300 de delegați și invitați au dezbătut problemele literare în grupuri – „seminarii”, cercul de tineri prozatori fiind condus de *V. Em. Galan*, *Eusebiu Camilar*, *Cezar Petrescu* și *Al. Jar*. Atât în raportul prezentat de *M. Dragomir*, cât și în relatările apărute în presă erau remarcați tinerii prozatori *Titus Popovici*, *Francisc Munteanu*, *Traian Coșovei*, *Ion Băieșu*, *Nicolae Țic*, *Radu Cosașu*, *Ioan Grigorescu*, *Ilie Purcaru*, *Fănuș Neagu*, *Victor Vântu*, *Dionisie Șincan*, *Pop Simion*, *Sonia Larian*. [Numele lor este înregistrat și în *Dicționarul general al literaturii române*, volumele din 2004–2009. Nu sunt incluși în *Dicționar: Eugen Mandric*, *N. Vălmaru* și *Cornel Bozbici*, „pierduți” fiind în grupul „publiciștilor”.] Materialele publicate în „Gazeta literară”, „Tânărul scriitor” și „Contemporanul”, în luna martie și următoarele, nu menționează numele lui *Eugen Barbu*. Acesta nu depusese cerere pentru a fi primit în Uniunea Scriitorilor, dar tipărise broșura *Gloaba* și fragmente din romanul *Groapa*.

După încheierea Conferinței tinerilor scriitori se poate aprecia că începe *bătălia* pentru romanul lui *Eugen Barbu*, care trudește să obțină un loc onorabil între membrii Uniunii Scriitorilor. În aprilie, el depune la Editura Tineretului manuscrisul *Balomul e rotund*, dat la cules la 26 aprilie și apărut în librării în iunie 1956. Cele două cărțuții au adus talentatului autor „grivițean”, încrezător în destinul său de scriitor, bucurii de ordin material și speranțe că-și va putea întemeia o familie.

Pe neașteptate, *Mihai Gafița* publică, în „Gazeta literară”, trei articole agresive despre fragmentele de roman semnate de *Eugen Barbu*, în „Viața românească” (ian. 1956), cu toate că biroul Uniunii Scriitorilor hotărâse, în vara anului 1955, să fie evitată publicarea articolelor critice despre „fragmente” din romane, nuvele, sau una, două poezii. *Mihai Gafița* își asumase răspunderea politică de a polemiza aprig cu toți cei care condamnau dogmatismul, uniformizarea actului literar și îngrădirea libertății de opțiune artistică a scriitorilor. Fragmentele din *Groapa* au constituit, pentru *Mihai Gafița*, doar *un pretext* pentru a proclama, ca și *Leonte Răutu* și unii scriitori, la „Conferința [secretă]” din vara lui 1955, că realismul socialist este *singura* metodă de creație acceptată în literatura și arta din RPR. Exclusivismul dogmatic răzbate încă din titlurile articolelor: *Între realism critic și realism socialist* (G. lit., nr. 14/5 aprilie 1956); *Treptele de jos* (nr. 15/12 aprilie), *Între realism critic și realism socialist* (nr. 17/26 aprilie).

Anul 1956 era însă diferit de anii 1950 sau 1952, activitatea culturală și artistică evoluase, în instituțiile de stat și structurile politice fuseseră numiți și oameni ce nu erau școliți în URSS, de altă formație, înzestrați cu sentimente și convingeri naționale marcate de demnitate, dispuși să-și expună și susțină propriile idei și decizii. Poeziile lui *Eminescu* și *Macedonski*, cele ale lui *Arghezi*, *Bacovia* și *Blaga*, *romanele sadoveniene*, ale lui *Rebreanu* și *Camil Petrescu*, *Craii de Curtea Veche*, *Salambô*, sau *Crimă și pedeapsă* erau repere ale unei conștiințe a valorilor culturale naționale și universale. Întâmpinaseră cu pasiune și interes intelectual-artistic *romanele Bietul Ioanide*, *Nicoară Potcoavă*, *Un om între oameni* și *Moromeții*, dar și fragmentele din romanul *Groapa*, al lui *Eugen Barbu*.

Acestea au fost premisele intelectuale și morale de la care au pornit reprezentanții Secției de Știință și Cultură și ai conducerii Ministerului Culturii când s-au alăturat opiniilor redactorilor de la „Viața românească” și ESPLA și au susținut tipărirea romanului *Groapa*. Romanul a apărut cu sprijinul ferm al ministrului Culturii și al șefului Secției de Știință și Cultură, ambii împuterniciți, printr-o hotărâre emisă în toamna lui 1955, ca ultimă instanță decizională în tipărirea cărții în RPR (până în anul 1959).

Problematica iscată în lumea literară – de importanță capitală pentru viitorul culturii române – a fost preluată în documentele Congresului Scriitorilor din RPR, din 18–23 iunie 1956, unde s-a discutat pe larg despre curentele moderne în poezie și proză, realitate neevocată însă de editorul prozei lui *Eugen Barbu*, criticul și istoricul literar *M. Ungheanu*.

Spre sfârșitul lunii mai 1956, Biroul Organizației de Bază de la Uniunea Scriitorilor (secretar *V. Em. Galan*) a convocat o ședință la Casa Scriitorilor, pentru analiza articolelor lui *M. Gafița*, la cererea „unor membri de partid”, care au propus să fie invitat și subsemnatul. Adunarea s-a desfășurat în prezența a numeroși scriitori tineri și vârstnici, între care *Demostene Botez*, *Cezar Petrescu*, *M. Sorbul*, *I. M. Sadoveanu*, *Perpessicius*. *V. Em. Galan* a criticat publicarea fragmentelor din romanul lui *Eugen Barbu* în „Viața românească”, poziția sa fiind susținută de *M. Novicov*, *Sergiu Fărcășan*, de la „Scânteia”, *I. Vitner*, *Tr. Șelmaru*, *A. Baranga*. Replica a venit din partea lui *Petru Dumitriu*, *Savin Bratu*, *Ion Pas*, prim-locțiitor al ministrului, *Marin Preda*, *Nicolae Țic*, *Fănuș Neagu*, prof. *Silvian Iosifescu* și *Mihai Beniuc*. Pentru că unii vorbitori (*Galan*, *Vitner*, *Novicov* și *Fărcășan*) l-au criticat pe șeful Secției de Știință și Cultură pentru că a aprobat tipărirea fragmentelor și a dezavuat public articolele lui *M. Gafița*, am adresat, lui *Novicov* și *Vitner*, întrebarea: sunt de acord ca ministerul (editurile) să publice romanele lui *Zola*, *Daudet*, *Flaubert*, *Dostoievski* și ale lui *Rebreanu*? Au izbucnit aplauze și vociferări. *Novicov* a fost constrâns (și de atmosfera din sală) să declare că *naturalismul* a dat, literaturii universale, *capodopere*... *D. Botez* și *Perpessicius* au demonstrat că nu este oportună critica unor fragmente, ci trebuie apreciată critic *lucrarea integrală* a scriitorului. *D. Botez* a remarcat talentul lui *Eugen Barbu*, iar *Perpessicius* a demonstrat valorile artistice ale *naturalismului*, evocând și preferința „*cercului de la «Contemporanul»*” față de *zolism* și *marii prozatori și dramaturgi ai*

„variantelor” naturalismului european. Majoritatea asistenței a criticat, adesea vehement, foiletoanele lui *Gafița*, unii vorbitori – *Marin Preda*, *Cicerone Theodorescu*, *Ion Băieșu*, *Haralamb Zincă* – acuzându-le de „similitudini”, în idei și aprecieri, cu articolele lui *Sorin Toma*, din 1948, din „Scânteia”! Această manifestare intempestivă de la Casa Scriitorilor nu putea să fie ignorată de Congresul Scriitorilor, la care au participat delegați aleși de filialele Uniunii Scriitorilor, scriitori de toate etniile, de la maghiari și germani, la sârbi, turco-tătari și țigani.

Într-o ședință preliminară Congresului, Gheorghiu-Dej și membrii Biroului Politic au stabilit ca salutul oficial la congres să-l prezinte *Miron Constantinescu*, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar documentele congresului să fie redactate *exclusiv* de persoanele indicate de președintele Uniunii Scriitorilor, M. Sadoveanu. *Raportul de activitate*, redactat de conducerea Uniunii, să fie „văzut înainte” de „tovarășii Miron și Răutu”, iar forma finală să fie cea aprobată de „tov. Sadoveanu”. *Corapoartele* stabilite de biroul Uniunii să fie „văzute” de șeful Secției de Știință și Cultură, numai la cererea secretariatului Uniunii. Să asiste permanent la Congres, din partea CC, P. Țugui, iar Secția de Propagandă să asigure publicarea *integrală* a documentelor și intervențiilor din ședințe, în revistele culturale și ziare. Alți vorbitori au cerut ca redactorii ziarelor și ai Agerpres să evite orice modificări/eliminări din intervențiile delegaților români și străini. La încheierea ședinței, Gheorghiu-Dej mi-a cerut să fac „tot posibilul ca *maestrul Tudor Arghezi* să participe la Congres din prima zi” și, eventual, „să ia cuvântul”. Alți lideri (Gh. Apostol, de pildă) au stăruit să insiste ca membrii conducerii Uniunii să invite la Congres și scriitori vârstnici și tineri care n-au fost aleși delegați.

Având în vedere că organizatorii Congresului au asigurat tipărirea volumului *Lucrările Primului Congres al Scriitorilor din Republica Populară Română. 18–23 iunie 1956* (ESPLA, responsabil de carte: *Cornel Regman*), istoricul literar este dator să consulte și să decupeze idei și judecăți artistice despre autori și opere, dat fiind caracterul oficial, național al manifestării. Deoarece *M. Ungheanu* n-a consultat materialul respectiv, vom extrage referirile la romanul *Groapa* [de fapt, la fragmentele publicate și la foiletoanele lui M. Gafița], deoarece ele au *constituit pretexte literar-ideologice* în analiza importanței estetice a *curentelor literare*, altele decât dogma *realismului socialist*.

La Congres s-au iscat controverse artistice aprige în privința *poeziei* (*Cuvântarea lui A. E. Baconsky* și a altor poeți), însă n-au lipsit nici opinii estetice inedite cu privire la viitorul prozei românești! *Mihail Sadoveanu* a declarat, în *Cuvânt de deschidere*: „Maxim Gorki a determinat, pe principiile leniniste, realismul socialist”. A spus, în continuare, că „realismul” de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX s-a opus „așa-zisei arte pentru artă și naturalismului”, numindu-i pe *Tolstoi*, *Turgheniev*, *Gogol*, *Balzac*, *Stendhal*, *Flaubert* și scriitorii români *Costache Negruzzi*, *N. Filimon*, *Caragiale*, *Creangă*, *Slavici*, *Duiliu Zamfirescu*, *Vlahuță*, care au fost realiști. Cu referire la contemporani declară: „Bineînțeles că nu pot interesa decât scriitorii de talent, care creează opera artistică din elementele dispartate ale

realității”. Nu interesează „scriitorii de mâna a doua [care] lucrează după rețete și șabloane”, iar „talentul, ca și pământul, are nevoie de cultură intensivă”.

Raportul *Literatura din RPR și perspectivele ei de dezvoltare* – avizat exclusiv de Miron Constantinescu și Leonte Răutu [acesta devenit, între timp, șeful Direcției de Propagandă și Cultură] – a fost citit de Mihai Beniuc și cuprinde paragraful: „Tot în „Viața românească” a apărut nu de mult un fragment din romanul *Groapa* al lui Eugen Barbu, care denotă *nu realism socialist*, ci mai curând *obiectivism* și *naturalism*, iar în cel mai bun caz *realism critic*, deși lucrarea, în afară de unele inadvertențe lingvistice, este plină de culoare și imagine, trădând un foarte viguros prozator”. (s.n.) Despre Gafița, M. Beniuc spune că „toți colegii au sărit la el să-l doboare”. Raportorul se întreabă însă dacă „«Viața românească» a făcut bine” publicând capitole din *Groapa* (*op. cit.*, p. 36.).

Petru Dumitriu prezintă coraportul *Probleme ale prozei epice*, un amplu eseu despre principalele orientări estetice în proza românească contemporană, cu frecvente referiri la romanul din literatura universală contemporană, materialul fiind la unison cu punctul de vedere al unor colegi din Secția de proză a Uniunii Scriitorilor. [Textul a fost citit, anterior prezentării în fața delegaților la Congres, exclusiv de șeful Secției de Știință și Cultură, la insistența autorului *Bijuterii* (lor) *de familie*.] Pentru tânărul romancier, instalat cu câteva zile înainte director al ESPLA, „romanele, nuvelele, povestirile” publicate după război aparțin „unor scriitori care iau atitudine alături de masele populare, condamnând societatea veche”. „Tradiția” prozei românești o punctează prin operele lui I. L. Caragiale și Mateiu Caragiale, ale lui Rebreanu, N. D. Cocea, ale lui Sadoveanu și Al. Sahia, precizând: „Nu fac aici o apreciere de valoare, ci constatarea unei atitudini sociale și politice”. Într-un succint periplu în istoria romanului românesc din ultimile decenii, P. D. reține romanele *Desculț*, *Oțel și pâine* (de „succes foarte limitat”), *Patul lui Procust*, *Un om între oameni*, *Frații Jderi* și *Zodia Cancerului*, „admirabile” prin „democratismul și realismul” lor. Evoluția romanului este constatată și în creațiile lui I. M. Sadoveanu, de la *Sfârșit de veac în București*, la *Ion Sânțu*, ca să marcheze apoi „căutarea înfrigurată a unor drumuri noi la George Călinescu, autorul *Enigmei Otiliei*”, apreciat ca „unul din punctele culminante ale prozei epice dintre 1920 și 1944”. Subliniind „belșugul de talente” din ultimul deceniu, raportorul arată că toți au optat pentru „calea realismului”, afirmând: „Timpul lucrează pentru proza noastră epică, fiindcă proza noastră epică se dezvoltă în sensul istoriei, în sensul vieții, în sensul socialismului”. Autorul evită orice atitudine ideologică dihotomică pe terenul artei și al evoluției prozei epice. Reluând dezbaterile critice privind *Răscoala*, capodopera lui Liviu Rebreanu, autorul *Cronicii de familie* declanșează discuția teoretică despre realism și limitele lui, despre „ultimele ecouri ale naturalismului în literatura noastră”. „Chiar în lucrări prețuite de public găsim trăsături izolate de artă naturalistă” și exemplifică cu opere ale lui Marin Preda, Petru Dumitriu ș.a. Și între cele două războaie sunt creații, precum *Craii de Curtea Veche*, ce au „nu puține, și cu atât mai regretabile, puncte comune cu arta fraților

Goncourt”. Cazuri de „schematism al intrigii și sociologism al concepției (de fapt, trăsături ale naturalismului) se găsesc în *Noaptea din iunie*, *Zorii robilor* și în părțile din *Groapa* de E. Barbu, publicate în «Viața românească» (op. cit., p. 68). După aceea, romancierul apelează la tezele lui *Georg Lukács*, referitoare la curentele din proza modernă, insistând asupra diferențelor artistice și ideologice dintre realism și naturalism, inclusiv „realismul în țările cu orânduire socială de tip socialist”. Romancierul pune întrebarea: „Oare e ceva rău că apar în prozele rămașițe ale naturalismului?” „E oare naturalismul o metodă de lepădat? Artiștii de mare talent, unii ajunși la renume mondial, au folosit această metodă, au împărtășit aceste idealuri artistice”. P. Dumitriu afirmă, în fața asistenței, că în proza epică românească contemporană „se remarcă influența a două metode artistice și anume realismul și naturalismul.” Analizând „filosofia” curentului naturalist, prozatorul evocă polemicile americanului *Sinclair Lewis* despre prozele lui *Dos Passos*, amintește despre ideile lui *Zola*, *Balzac*, *Stendhal*, stăruie competent asupra operei și gândirii lui *Flaubert*, ca să se oprească la *Ulysses* al lui *James Joyce*, „un scriitor cu totul de prim ordin, talentat, cu totul remarcabil”. Și celebra nuvelă *Nimic* – a lui *Ernest Hemingway* – oferă „o trăsătură involuntară dar inevitabilă a naturalismului: lipsa (de) personaje[lor] cu o individualitate rotunjită”. Arată că „teoreticienii și criticii marxiști au susținut și promovat valoarea superioară a realismului în artă și necesitatea realismului socialist”. Dominantă a fost opțiunea prozatorilor români din ultimii zece ani pentru creația lui *Balzac* și *Tolstoi*, însă „defectele” altor orientări contemporane din proză nu trebuie ignorate: „o pagină din *Ulysses* de *Joyce*, ce poate servi ca exemplu, deși autorul n-a pretins niciodată a fi un naturalist”. Prozele contemporane românești n-au impus „o concepție” modernă privind construcția personajelor, Maței, din *Drum fără pulbere* și *Anton Filip*, din *Bărăgan* nu au „viață intimă”, „viață sentimentală”, sunt schematici. „Primejdia pentru noi, adepții ai realismului socialist este didacticismul”, ignorarea proceselor psihologice ale universului uman transfigurat. Interesantă rămâne opțiunea finală a lui *Petru Dumitriu*. După ce împarte „binețe” critică celor mai mulți confrăți într-un roman și nuvelă, revine și subliniază încă odată „mesajul” lui *Desculț* și al unor romane ca *Moromeții* și *Desfășurarea*: „Realitatea umană profundă și diferențiată a țărănimii în transformare este un sunet adânc și plin, un sunet al cărui ecou va dăinui”. În final subliniază: „*Camilar* se mărturisește învățăcel al lui *Sadoveanu*, *Z. Stancu* al lui *Gorki*, *Marin Preda* al lui *Dostoievski*, *Petru Dumitriu* al lui *Balzac*, *Titus Popovici* al lui *Rebreanu*, totuși totul este nou, totul e al vremii noastre”.

O nedumerire a unor cititori din acele timpuri persistă: de ce P. Dumitriu nu s-a referit și la romanul *Bietul Ioanide*, al cărui autor era prezent, în acei ani, în paginile revistelor și la Academie?

Paul Georgescu se referă, în treacăt, în coraportul său *Problemele criticii*, la „discuția purtată în jurul fragmentelor ample și concludente din romanul *Groapa*”. El arată că M. Gafița a scris despre „existența unor puternice elemente naturaliste și a unei viziuni străine concepției noastre”, însă mulți critici „au sărit asupra lui M. Gafița, legându-se de unele formulări vechi ale lui despre raportul dintre realismul

socialist și realismul critic, discutând dacă un roman poate fi apreciat după fragmente”. „Fondul chestiunii” nu s-a dezbătut și „nu s-a dat un ajutor serios talentatului autor al romanului, E. Barbu”. Concluzia: „Nu e mai puțin adevărat că uneori tematica a fost criteriul, dacă nu unic, în orice caz determinant pentru aprecierea anumitor opere” (s.n). Șeful sectorului de literatură din Secția de Știință... evită să facă referiri la „realismul socialist”, critică „sociologismul vulgar” și „dogmatismul”, care „nu a[u] dispărut cu totul”, dar formulează și obiecții față de „estetica reacționară [?!] a lui Maiorescu și Lovinescu”, elogiind, pe de altă parte, studiile lui T. Vianu, G. Călinescu, I. M. Sadoveanu, contribuțiile erudite ale primilor doi în rezolvarea unor probleme actuale ale istoriei literare și culturii române.

Noile orientări în poezia lirică le-a schițat primul vorbitor, *Aurel Gurghianu*, redactor la „Steaua”, în polemică cu ideile susținute în coraportul prezentat de *Dan Deșliu*.

Mihai Novicov afirma, pe urmele lui *Zaharia Stancu*, că „primul lucru care trebuie înmormântat este dogmatismul”, ca după aceea să se oprească asupra „raportului tovarășului Petru Dumitriu”, spre a formula „câteva critici”. Susține, în opoziție cu P. D., că „naturalismul oglindește o concepție, un curent de idei ca rezultată a unui proces istoric” (*op. cit.*, p. 314). „Definind naturalismul”, Novicov afirma că P. Dumitriu s-ar ridica „împotriva tendinței (noastre) de a promova cât mai multe stiluri și cât mai multe curente în literatura noastră”. [În anii 1955–1957 avea mare priză la iubitorii de literatură și artă lozinca venită din China Populară: „Să înflorească toate florile!”]. Novicov se repliază însă pe vechiul său teren și susține că toate „curențele literare reflectă lupte ideologice”, astfel că noi „trebuie să pornim de la origine, de la substanța ideologică”. Criticul marxist-leninist reproșează „tovarășul[ui] Petru Dumitriu [că] a dat o importanță cu totul insuficientă problemelor realismului socialist”.

A luat imediat cuvântul *acad. D. Panaitescu-Perpessicius*, care a socotit necesar să declare despre „raportul lui Petru Dumitriu”: o „izbitită pledoarie pentru legile creației epice înalte. Un raport în care se abilitează – nu zic se reabilitează, dar se abilitează – naturalismul”. (s.n.) În opoziție cu Novicov, Perpessicius spune că Belinski „confundă naturalismul cu realismul”, că nu „toate curențele literare se pot stabili chiar cu atâta precizie”, încât este mai bine „să lăsăm operele înseși să demonstreze valabilitatea lor literară, durabilitatea lor”. Celebrul editor al operei eminesciene cere să fie abandonate „părerile stricte și dogmatice despărțitoare de curente literare”. (s.n.) Mărturisește că a fost încântat de ideea lui Petru Dumitriu de a-l așeza „pe Balzac pe o adevărată temelie faraonică”, amintindu-l alături de *Marcel Proust*.

Asupra acestor probleme artistice și ideologice s-au pronunțat și alți vorbitori, memorabil fiind *Cuvântul* lui A. E. Baconsky: „Realitatea contemporană cere mijloace de expresie corespunzătoare”, poezii români trebuie să revină la modelele din lirica românească și universală modernă, la *Arghezi*, *Bacovia*, *Apollinaire*, *Frost*, *Sandburg* etc. Critica literară profesionistă s-a pronunțat în acea perioadă istorică și asupra altor curente literare. Bunăoară, Al. Piru publica, în *Caiete critice* (1, ESPLA, 1957), studiul

Suprerealismul român în primii ani după 1944, alături de studiul Ibrăileanu, critic literar, de Lucian Raicu.

*

Tipărirea romanului *Groapa impune clarificări administrative și ideologice punctuale*, deoarece editorul Mihai Ungheanu și unii publiciști au diseminat confuzii, denaturări ale evenimentului și acuzații false, nedemonstrate, la adresa decidenților din anii 1956/57.

Debutul editorial al lui *Eugen Barbu* s-a înfăptuit cu *Gloaba*, la Editura Tineretului, cu ajutorul *direct* al unor persoane din conducerea Direcției Generale a Editurilor din Ministerul Culturii și al Secției de Știință și Cultură, la propunerea prozatorilor *Petru Dumitriu* și *Marin Preda*, conducători ai revistei „Viața românească”. Publicarea fragmentelor [*inedite!*] din romanul *Groapa*, în „Viața românească” (ianuarie 1956) s-a realizat la inițiativa lui *Petru Dumitriu*, după intervenția lui P. Ț. la Direcția Presei (cenzura). Textul s-a publicat imediat, fără nici o intruziune.

Titlul romanului lui *Eugen Barbu* a fost inclus, în februarie 1956, de „Consiliul editorial” al ESPLA (director *Al. I. Ștefănescu*), în planul pe 1956, la recomandarea lui Ion Pas și P. Țugui. Nimeni nu poate *întoarce timpul* sau *schimba faptele* și/sau pe *făptuitorii* lor fără să cadă în derizoriu!

Eugen Barbu a depus a *XII-a versiune* a romanului *Groapa* la ESPLA, în vara lui 1956, mențiune explicită a lui *Emil Manu*, în monografia *Eugen Barbu* („Biblioteca critică”, Editura Eminescu, 1974), de bună seamă având asentimentul (aprobarea) autorului. [În *Note zilnice – 1956* consemnam „sfârșitul lui mai”, cu siguranță după instalarea lui *Petru Dumitriu* ca director al ESPLA, care trecuse, cum spuneau atunci unii scriitori, în „nomenclatura” Ministerului Culturii.]

Redactorii ESPLA n-au târăgănat lucrurile: după dactilografierea manuscrisului și lectura „șefilor” (*Petru Dumitriu*, *Al. Balaci* și *S. Iosifescu*) au trimis *dactilograma* pentru „aviz”, la Direcția Presei. Cenzura n-a avut nicio observație, n-au fost necesare alte intervenții, astfel că textul romanului revine la editură, iar la sfârșitul lui august, redacția trimite dactilograma avizată *la cules*, în tipografie. Editura primește *șpaltul* și-l prezintă autorului. Acesta, incitat probabil de propria-i lucrare, imaginează noi exigențe artistice, notând în *Jurnal*: „*Am retras cartea aflată în șpalt pentru că mi se pare pe alocuri inegală. A-13-a oară s-o armonizez*”.

Editorul romanului și unii istorici literari au pierdut din vedere aceste aspecte importante de ordin administrativ-redacțional. Indiscutabil, „a *XII-a versiune*” a romanului *Groapa* a avut *avizul de la Direcția Presei*, spre sfârșitul lunii mai 1956, astfel că manuscrisul *integral*, cuprinzând și capitolul *Truda*, a fost *dat de editură la cules*, în tipografie.

Din motive strict artistice, *Eugen Barbu* a revăzut *șpaltul romanului*, a operat *modificările ce i s-au părut necesare*, inclusiv eliminarea capitolului *Truda* din manuscrisul avizat de Direcția Presei, realitate marcată corect de M. Ungheanu. Rezultă că Direcția Presei n-a formulat nicio observație ideologico-politică, sau de altă natură, asupra manuscrisului *Groapa*.

M. Ungheanu vorbește despre o „ambuscadă literar-politică în care intrase Groapa”. (Opere, I, p. 1463.) Nicolae Manolescu scrie, în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură* (Paralela 45, 2008, p. 972), nedumerit, mirat: „E destul de greu de explicat orbirea cenzurii. Naturalismul, erotismul și libertățile de exprimare săreau în ochi”.

Instituție blamată pe bună dreptate de istoria culturii române, instrument aservit ideologiei dogmatice, *Direcția Presei* a avizat, în *contextul politico-ideologic al anului 1956*, manuscrisul romanului *Groapa*, alături de prozele *Maidanul cu dragoste*, de G. M. Zamfirescu, *Excelența sa Eugène Rougon* și *Izbânda familiei Rougon*, de Emil Zola, prozele lui Dostoievski *Noapți albe*, *Netocika Nezvanova* și *Crimă și pedeapsă*, operele lui Gustav Flaubert, Jules Renard, Alphonse Daudet și alți celebri prozatori pe care critica îi situează în curentul naturalismului. De altminteri, Ministerul Învățământului (titular acad. Ilie Murgulescu) a aprobat elaborarea unei programe analitice a disciplinei *Literatura română*, pentru clasa a X-a a școlilor secundare (liceale). Prof. Nicolae Șipoș, adjunct al ministrului și P.Ț. au redactat un proiect, având ca bază științifico-artistică *Istoria literaturii române contemporane, 1900–1937*, de Eugen Lovinescu și *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu. Programa prezenta, pentru prima dată în școala secundară românească, *Literatura română din secolul XX*, pe curente și orientări literar-ideologice, începând cu *Semănătorismul*, *Poporanismul*, *Simbolismul*, apoi *Modernismul* – „teoretician Eugen Lovinescu”, *Dadaismul*, *Suprarealismul*, *Ermetismul*, *Tradiționalismul*, *Gândirismul* și opere ale reprezentanților proeminenți. *Programa analitică de literatură română pentru clasa a X-a* (anul școlar 1957/’58) aprobată de Colegiul ministrului și avizată de conducerea guvernului a fost multiplicată în 40 000 de exemplare și trimisă la toate școlile gimnaziale și liceale (secundare) din România. Oricine poate consulta textul după și la BAR (cota II 38. 33. 62). Pe baza acelei *Programă*, profesorii N. I. Popa, Al. Piru și colaboratorii au elaborat *Istoria literaturii române. Manual pentru clasa a X-a* (286 de pagini, cu fotografii, dec. 1957, tiraj 46 000 exemplare), manual ce a provocat iritarea lui Leonte Răutu – revenit în 1958 la conducerea Direcției de Propagandă și Cultură – și a conducerii ziarului „Scânteia”. Reacția ideologilor dogmatici n-a avut efect, iar în mai 1960 apare o nouă ediție a manualului, tipărită în două volume separate: perioada 1920–1944 și partea a II-a, *Literatura română contemporană*. Treptat, începând cu anul 1955 se afirmă în istoriografia românească, în cercetarea istoriei culturii române, sentimentul demnității naționale, o filosofie modernă despre *tradiția națională și universală*, o deschidere spre toate valorile autentice ale literaturii și artei de pretutindeni. Drept replică la articolul *Cu privire la valorificarea moștenirii culturale*, de Nestor Ignat („Scânteia”/16 iulie 1954), reprodus în „Viața românească” (nr. 8/august), Paul Georgescu semnează, în „Gazeta literară” (nr. 38/27 sept. 1956), articolul *Reconsiderări: „În urma sarcinii date de către partid, – scrie criticul literar – s-au înregistrat și în acest sector realizări”*. După ce arată numele scriitorilor români din deceniile interbelice reeditați, remarcă „discuțiile” în jurul curentelor literare

(*simbolismul, naturalismul, semănătorismul*) și anunță reeditarea operei lui G. Ibrăileanu, I. Agârbiceanu, Oct. Goga, Panait Istrati, Lucian Blaga – în opera căruia există „numeroase poezii a căror frumusețe nu poate fi tăgăduită”. Cere să se reconsidere opera lui C. Stere, I. Teodoreanu, G. M. Zamfirescu, A. Holban, Al. I. Brătescu-Voinești, B. Fundoianu, M. Codreanu, Al. O. Teodoreanu, Adrian Maniu, Ion Minulescu ș. a.

*

În aprilie 1956, *Eugen Barbu* predă la Editura Tineretului manuscrisul *Balonul e rotund*, ce apare în luna iunie 1956, iar în septembrie încheie, cu aceeași editură (director *Mihai Maxim*), contractul pentru manuscrisul *Unsprezece*, care este dat la cules la 8 septembrie și apare în noiembrie, într-un tiraj de 18 100 exemplare. Deci autoritățile îl promovau pe prolificul prozator! Inventiv, dăruit trup și suflet literaturii, scrisului, proaspăt afirmatul scriitor oferă un *interview* lui V.R., care apare în „Gazeta literară” sub titlul *La ce lucrează scriitorii. De vorbă cu Eugen Barbu* (nr. 48/29 noiembrie 1956, p. 1), din care aflăm: apariția cărții *Unsprezece*; romanul *Groapa* „*va intra în curând sub tipar*” (s.n.) Definitivează *Patria*, un „*volum de impresii literare despre frumusețile patriei*”; volumul *Pe-un picior de plai*, ce va apărea la ESPLA, în 1957. Lucrează la piesa de teatru *Să nu-ți faci prăvălie cu scară*, a cărei acțiune se petrece în anii 1940, '42, '44, '48, „în lumea ceferiștilor hamali din Gara de Nord”, ce „*este un episod dramatizat al romanului «Calea negustorilor», continuare la «Groapa»*”. (s.n.) Lucrează la scenariul de film *Unsprezece* și la alt scenariu, *Călătorie pierdută*, cu scriitorul Radu Boureanu și regizorul N. Boroș. „*Plănuiesc – spune prozatorul – un roman mai amplu a cărui acțiune se va desfășura între anii 1936–1950. Mă tem să nu-ți termin tot în zece ani, cum am făcut și cu «Groapa»*”. (s.n.) [Din păcate, M. Ungheanu nu înregistrează aceste precizări!]

*

La Congresul Scriitorilor m-am întâlnit cu *Petru Comarnescu*. La un moment dat, criticul de artă mi-a atras atenția asupra titlului *Groapa*. Și-a amintit că în SUA s-a tipărit un roman cu titlul *The Pit*, de un scriitor *Norris*. Mi-a recomandat să-l consult pe profesorul *Leon Levițchi* și să obțin informații despre roman. Am procurat volumul *Panorama de la Littérature contemporaine aux États Unis*, de John Brown (Gallimard, 1954). *Frank Norris* (1870–1902) este prezentat în capitolul *Le naturalisme et ses premiers représentants* (p. 69–70). *Norris* a tipărit o trilogie, al cărei vol. II se intitulează „*The Pit – qui a pour sujet la spéculation sur la blé à la Bourse de Chicago, et comme personnage central le financier Curtis Jadwin, héros des ces spéculations nous intéresse en tout qu'étude sur le capitalisme tyrannique de la fin du XIX-e siècle. Norris s'y montre un précurseur de livres de Theodore Dreiser*”. (p. 70) Am discutat despre acestea cu prozatori și critici, inclusiv cu *Eugen Barbu*, iar scrierile lui *Frank Norris* au fost traduse la noi

mai târziu: au apărut *Caracatița*. Roman din viața Californiei. (în românește de Al. Ștefănescu-Medeleni, prefață de Mircea Ivănescu, Editura pentru Literatură Universală, 1964) și *McTeague*. O întâmplare din San Francisco (Editura Univers, 1973).

*

Înregistrez, pentru biografii lui *Eugen Barbu*, unele acțiuni ale scriitorului determinate de un „voluntarism” inacceptabil pentru contemporanii săi, ce au provocat neplăcute situații administrative pentru direcția Espla, prin „retragerea cărții în șpalt” și amestecul în realizarea tehnică a volumului *Groapa*. Retragerea șpaltului de către autor și modificările operate de acesta au obligat editura, instituție lucrativă bugetară, să înlocuiască *Groapa* cu alt manuscris, în vederea îndeplinirii planului anual și a evitării penalizărilor, inclusiv a salariaților, cărora li s-ar fi suprimat primele de sfârșit de an.

Conducerea Ministerului Culturii a înțeles demersul lui *Eugen Barbu* – de ordin strict artistic – și a aprobat *includerea șpaltului modificat*, în planul pe *primul trimestru al anului 1957*. Aceasta este explicația reală a trimiterii textului la *recules (repaginat)*, la *14 ianuarie 1957*. Romanul primește bun de tipar de la autor și responsabilul de carte, Mihnea Fuioreșcu, la *14 martie 1957*, având un tiraj de *15 110 exemplare*. [Vom arăta ce efecte a avut această *amânare* a tipăririi romanului asupra autorului și amicilor săi întru literatură!]

Și amestecul autorului în realizarea *tehnică* a cărții s-a dovedit păgubos. Temperamental, prozatorul reacționa uneori necontrolat, nu-și adapta inițiativele în raport cu realitățile instituționale concrete. A angajat o cunoștință, grafician amator, să-i execute coperta și supracoperta romanului. Ministerul Culturii și Uniunea Artiștilor Plastici conveniseră, în 1954, ca toate editurile și publicațiile din sistemul ministerului [destul de multe și importante] să apeleze la serviciile pictorilor și graficienilor membri ai UAP și ai Fondului Plastic. Ori, I. Baroiu, preferatul lui E. Barbu, nu îndeplinea aceste condiții, iar secretarii UAP, Ligia Macovei și Vasile Kazar au protestat la ministrul Culturii, pentru că ESPLA a încălcat ordinul din 1954 cu privire la artiștii ce realizează ilustrații, desene etc. pentru tipărițiile ce apar sub egida ministerului. Convenția funcționase fără cusur: *Bietul Ioanide* cuprindea ilustrații de *Corneliu Baba*; *Somnoroase păsărele* (carte pentru copii), de *Ligia Macovei*; *Moromeții*, de *J. Perahim*; *Făt-Frumos din lacrimă*, de *Marcela Cordescu*; *Neamul Șoimăreștilor*, de *Gh. Adoc*; *Întunecare*, de *A. Stoicescu*; *Toate pânzele sus!*, de *D. Știubei* etc. Pe lângă drepturile de autor, artiștii respectivi și mulți alții prezentaseră ilustrațiile, copertile etc. la expoziții din țară și străinătate. Deci valoarea artistică a lucrărilor plastice fusese abilitată de juri.

Cunoștința lui *Eugen Barbu* nu îndeplinea cerințele profesionale legale, iar direcția ESPLA a fost obligată de minister, în urma cererii UAP, să renunțe la supracoperta lui I. Baroiu, el executând doar coperta. [Cu toate acestea, pe pagina de titlu apare: „Coperta și supracoperta de I. Baroiu”.] Ceea ce i-a supărat cel mai mult pe artiștii de la UAP a fost „inițiativa” lui E. Barbu și a amicului său de a plasa, în vitrina „Librăriei Noastre”, o „mică expoziție” cu desenele amatorului I. Baroiu.

M. Ungheanu și, după el, Șerban Cionoff au afirmat, într-o prezentare din „Jurnalul național” (7 ian. 2011), cum că s-ar fi *retras* romanul *Groapa*, ceea ce-i o pură invenție ce demonstrează *superficialitate* în documentare, afectând *probitatea* cercetării...

Conducerea UAP a insistat ca ministerul să adopte public o poziție. C.N. Constantiniu – secretarul redacției *Contemporanul* (revistă a Ministerului Culturii) – publică, în nr. /12 aprilie 1957, nota *O copertă ciudată*, text ce nu are nicio legătură cu romanul, așa cum sugerează M. Ungheanu, când afirmă tendențios că ar fi existat un „suspans” în jurul cărții (*op. cit.*, p. 1539).

Unii critici literari și publiciști au aruncat acuza că ar fi fost respinsă coperta de „culoare verde” a cărții lui E. Barbu, în ciuda faptului că romanul *Groapa* are coperta verde-pal și oricine o poate vedea și astăzi! Coperta romanului *Patul lui Procust* de Camil Petrescu și alte cărți, apărute în acei ani, cu coperta de culoare verde n-au stârnit comentarii sau obstrucții. Despre cu totul altceva s-a discutat după apariția romanului în librării, ca urmare a unei alte inițiative a fostului corector și revizor de la Poligrafia ministerului. Eugen Barbu a obținut de la Direcția Presei, ajutat de foștii colegi de muncă, permisiunea să tipărească un afiș, format mare, ce avea culoarea de fond identică cu cea a copertei cărții, deci nicio problemă legată de „culoarea verde”, care anunța apariția romanului: „Eugen Barbu, *Groapa*, roman despre Cuțarida, aventuri, dragoste [etc.]”. Afișul a apărut în oraș alături de cele ale teatrelor etc. Vestea a adus-o la Secția de Știință și Cultură Zaharia Stancu, apreciind că este o „premieră în popularizarea cărților”. Un binevoitor a trimis un exemplar al afișului publicitar pentru *Groapa*, însoțit de o epistolă anonimă, lui Miron Constantinescu, la Palatul Victoria. Toată lumea s-a amuzat de inițiativa lui Eugen Barbu. Ineditul eveniment s-a soldat cu o ședință la minister, la care a fost invitat și E. Barbu. Ion Pas și Andrei Lăzărescu l-au mustrat pe inventivul prozator, care, mai în glumă, mai în serios, a mărturisit că „nu și-a închipuit că un afiș” poate provoca „supărări”. Totuși ministrul l-a admonestat, în maniera-i calmă, deoarece inițiativa trebuia discutată cu directorul Editurii și cu un secretar al Uniunii Scriitorilor. Până la urmă, afișul cu pricina a fost plătit tot din bugetul ministerului!

Într-o prezentare a romanului *Groapa*, („Jurnalul național”, 17 ian. 2012), Șerban Cionoff evocă preocuparea „părintească” a lui Gheorghiu-Dej față de *Nicolae Labiș* – consemnată de fostul șef de cabinet Petre Sfetcu, în amintirile sale – și scrie *documentat* [?]: „De o asemenea acțiune de convingere a avut parte romanul *Groapa* și autorul său. Acțiune derulată în spiritul devizei leniniste «Nu știi? Te învățăm! Nu poți? Te ajutăm! Nu vrei? Te obligăm!»” În continuare, Ș.C. înfățișează date din *notele și comentariile* lui Mihai Ungheanu, stăruind asupra cronicilor defavorabile romanului, afirmând în final că „Eugen Barbu își va aminti de marasmul revizuirilor la comandă politică”. [?!] Reproducem, pentru a vedea *temeiul* afirmațiilor lui Ș. C., o mărturisire făcută de prozator în 1983: „Modificări, revizuirii? Numai cele impuse de trecerea timpului. N-a fost nevoie de revizuirii, am umblat doar, când a fost nevoie, la nivel de frază...”

Am atras atenția regretatului M. Ungheanu, la timpul potrivit, că autorul romanului *Groapa* nu vorbește nicăieri despre o intervenție a autorităților pentru a efectua modificări în manuscris sau în șpaltul primit de la directorul ESPLA. Lui Șerban Cionoff îi comunic, pe această cale, o situație irepresibilă: Gheorghiu-Dej, fostul lider al României, a aflat despre existența unui scriitor „ridicat” din cartierul Grivița, dintr-o familie de muncitori, în luna iunie 1957, când P. Ț. i-a prezentat *scrisoarea lui Eugen Barbu*, prin care acesta solicita o consultare cu privire la evenimentele de la 23 August 1944, cerere asupra căreia vom reveni. I-am oferit, cu acel prilej, un exemplar al romanului *Groapa*. Gheorghiu-Dej l-a cunoscut pe prozator mult mai târziu, după apariția romanului *Șoseaua Nordului*.

Cine a cunoscut *din interior* sau a cercetat *temeinic* activitățile cultural-artistice din perioada 1953–1960, poate depune mărturie că romanele *Bietul Ioanide* (1953) și *Scrimul negru* (1960) de G. Călinescu, *Toate pânzele sus!* (1954) de Radu Tudoran, *Moromeții I* (1955) de Marin Preda, *Cronică de familie*, I–III (1956) de Petru Dumitriu, *Glasul* (1957) de Iulian Vesper, *Groapa* (1957) de Eugen Barbu, cărți disputate de criticii literari ai vremii și, în final, incluse în manualele de literatură pentru toate școlile secundare din România, *nu pot fi incluse în sistemul ideologic-artistic al metodei realismului socialist* și, cu atât mai puțin, în tematica și universul socio-uman promovate de regimul democrat-popular/socialist. Această realitate artistică-ideologică era recunoscută public și de o parte a reprezentanților din conducerea instituțiilor centrale din domeniile cultural-artistice și de învățământ din România acelor vremuri. Cu toate că, în epocă, unii critici literari și ideologi marxist-leniniști au publicat critici severe, chiar acuzații de ordin politic, precum cele despre romanul *Bietul Ioanide* și apoi despre *Groapa*, cărțile nu fuseseră cenzurate și nici retrase din librării, cum se procedase în anii anteriori. Noua atitudine față de fenomenele literar-artistice din partea a doua a deceniului șase („obsedantul deceniu”) a fost promovată sistematic și perseverent în viața culturală a României totalitare de către un grup de decidenți cu responsabilități în instituțiile centrale de profil și coordonare, stimulați de strălucita generație de scriitori și artiști vârstnici și tineri, reticenți sau adversari ai dogmatismului ideologic marxist-leninist. Premisele acestei schimbări trebuie căutate în *dialogul* cu marea tradiție artistică națională și universală, *acceptarea apriori a valorilor autentice ale trecutului* ca premise artistice și ideologice în construirea valorilor contemporane, pe scurt, o nouă filosofie a toleranței, dialogului, construcției și responsabilității față de viitorul culturii naționale. Oricâte *scenarii* ar produce unii publiciști și istorici cu *imaginație angajată* în demersul politic de condamnare a „obsedantului deceniu”, datele concrete privind apariția romanelor, precum și numele participanților la evenimentele incriminate *pot fi ascunse, dar nu pot fi schimbate*. Istoria culturală a perioadei 1953–1960 poate fi cunoscută, înțeleasă, prin corelarea faptelor artistice care au marcat-o, cu autorii lor, într-un *tot unitar, imprescriptibil!*

Păstrez în bibliotecă romanul *Groapa*, prima ediție, care-mi (re)amintește de o istorie făurită împreună cu colegi de generație și cu *Eugen Barbu*. Singura întrebare la care n-am putut afla un răspuns limpede a fost și încă rămâne: de ce autorul a scris, în dedicația ce apare pe pagina a 5-a a cărții, „*Tâmplarului Nicolae Barbu*” și nu „*Tatălui*”...?

*

Editorul *Mihai Ungheanu* își inaugurează comentariile despre receptarea primului roman al lui *Eugen Barbu* cu o judecată eronată. El consideră foiletoanele lui *Mihai Gafița*, despre fragmentele din *Groapa*, apărute în „*Viața românească*”, „*de inspirație politică oficială*” (p. 1542), ce denotau opoziția față de editarea romanului, în timp ce, „paradoxal, Editura de Stat pentru Literatură, condusă atunci de *Petru Dumitriu*, ...a tipărit totuși romanul...” Avem un exemplu concret de falsificare a faptelor istorice printr-un raționament cel puțin pervers. Să destrămăm urzeala editorului:

a) În ianuarie 1956 sunt publicate, în „*Viața românească*”, primele fragmente din *Groapa*, la propunerea redactorului-șef *Petru Dumitriu* și în urma intervenției șefului Secției de Știință și Cultură la Direcția Presei. Publicarea fragmentelor – fără nicio intruziune – s-a realizat de către trei instituții – *literară, politică, de stat*: redacția „*Viața românească*” (beneficiară), Secția de Știință și Cultură și Direcția Presei, ce aveau dreptul și obligația legală să se implice în publicarea lucrării.

b) După mai mult de două luni de la apariția fragmentelor din *Groapa* intervine, în „*Gazeta literară*”, *M. Gafița*. Criticul *M. Gafița* nu era mdp sau funcționar de stat, ci persoană particulară – redactor și colaborator la „*Gazeta literară*”. *M. Ungheanu* scrie că articolele din „*Gazeta literară*” (aprilie 1956) ar fi fost „*de inspirație politică oficială*”[?!], afirmație neprobată în niciun fel.

M. Ungheanu vorbește de „*paradox*”, dar acesta nu există, deoarece autoritățile *aprobaseră*, cu aproape trei luni înainte, publicarea fragmentelor din *Groapa*, pe care un critic literar (*M. Gafița*) le critică, apreciindu-le limitat de/la propriul punct de vedere.

Cei care *puneau în operă* „*politica oficială*” au susținut activ editarea romanului lui *Eugen Barbu* (precedată de publicarea unor fragmente), iar după ce cartea a apărut în librării, criticii literari și-au expus opiniile *pro* sau *contra*. Nimeni din instanțele abilitate nu „le-a închis vocea”, cu toții au recunoscut *talentul original* al prozatorului *Eugen Barbu*! *M. Ungheanu* are dreptate când acreditează sintagma „*Duelul pentru Groapa*”, adecvată ca fond și formă. Confruntarea de substanță a purtat, preponderent, pecetea teoretică de acceptare sau respingere a *naturalismului*, prin reiterarea, în cronicile asupra romanului, a confruntărilor și concluziilor prilejuite de Congresul Scriitorilor din 1956.

Despre articolele lui *D. Isac*, din „*Tribuna*” (Cluj), *M. Ungheanu* scrie că au fost „*excesiv de dure*”, apreciere justificată, căreia îi adaugă o supoziție falsă: „*ducea foarte departe punctul de vedere oficial*”. [?!] Concluzia criticului de la „*Tribuna*” – „*Pare foarte probabil că ne aflăm nu în fața unui caz izolat, ci în fața*

unei tentative de orientare, nu știm în ce măsură și nouă” – era alarmantă pentru adepții dogmatismului realist-socialist și ai politicii culturale proletcultiste.

La 9 oct. 1956 a avut loc o întâlnire a scriitorilor români din Cluj, între care și prof. *D. Isac*, cu un grup de membri ai CC, în frunte cu *Miron Constantinescu*. Intervențiile scriitorilor și oficialilor sosiți de la București au fost publicate de *Ioana Boca* în cartea *1956 – un an de ruptură*. (Studiu însoțit de anexe cu documente selectate din arhive de autoare, de *Teodor Stanca* și *Mircea Popa*. Fundația Academia Civică, București, 2001, 440 p.) *D. Isac* își intitula, mai târziu, cronică despre romanul lui Eugen Barbu, *Un roman-manifest?*, prevestire a unor noi opțiuni estetico-ideologice în proza românească contemporană.

Dialogul critic profesionist l-a inaugurat, în „Viața românească” (nr. 9/sept. 1957), *Dumitru Micu*, atunci redactor la „Scânteia” și cadru didactic la Catedra de Istoria Literaturii Române de la Universitatea din București. El polemizează cu *D. Isac*, cu *Radu Popescu*, de la *Contemporanul*, subliniind, de la început, că primul roman al lui *Eugen Barbu* se înscrie în tradiția operelor lui *Anton Pann*, *Tudor Arghezi*, *Mateiu Caragiale*, *M. R. Paraschivescu*, *Groapa* fiind „romanul unei umanități suferinde, un poem ale cărui acorduri, nu [sunt] totdeauna accesibile descifrării imediate”.

În aceeași lună intervine, în „Steaua”, *Mircea Tomuș*, care scrie, între altele, că formula romanului *Groapa* este „cu totul nouă”, iar textul „favorizează învinuirea de naturalism, învinuire care, în cu totul alte condiții, ar fi într-adevăr cât se poate de gravă”. Această cronică – scrisă cu maximă exigență și luciditate – apără teoretic arta de mare prozator a lui Eugen Barbu, considerând opțiunile pentru scenele dure, naturaliste, justificate artistic într-un roman „cu totul nou”. Principial, redactorul de la „Steaua” militează pentru deplina libertate a scriitorului de a-și alege subiectele, modalitățile și tehnicile artistice de realizare a operei, orientare ideologică și artistică pe care colectivul de scriitori de la „Steaua” a expus-o fără reținere în fața asistenței, la Congresul Scriitorilor din iunie 1956.

Date noi despre proiectul romanului *Calea Negustorilor*

M. Ungheanu consideră proiectul *Calea Negustorilor* un „roman ratat”, cu toate că el urma să fie „perechea romanului *Groapa*”. Istoricul literar insistă, în comentariile sale, asupra proiectului *Calea Negustorilor*, aduce numeroase informații din *Jurnal* și alte mărturii târzii ale autorului, dar nu comentează declarațiile din finalul *interviului* din noiembrie 1956 și nu uzează nici de informațiile împărtășite de contemporani, legate de activitatea prozatorului. De-a lungul exercițiului istorico-critic, editorul formulează unele aprecieri și verdicte discutabile, precum: „*Calea Negustorilor* a căpătat temporar un alt titlu: *Strada*; alte părți, autorul le-a publicat în *Șoseaua Nordului* ori în fragmente în reviste, începând cu anul 1961”. (*Opere*, I, p. 1460). Concluzia: după aceea, „urmele *Căii Negustorilor* se pierd”.

Fără a-și susține în niciun fel afirmația, criticul-editor scrie (la p. 1463) că romancierului i s-ar fi cerut „*somativ, un alt univers de inspirație, în mod concret proze cu muncitori revoltați, conștienți, conspiratori. Din această presiune a ieșit «Șoseaua Nordului». Abia după ce a cotizat la tema de porunceală, în 1963, Groapa – practic interzisă! – putea fi reeditată*”. Despre „cotizarea la tema de porunceală” – evocată de M. Ungheanu – s-a discutat punctual în anul 1958. D. Isac a publicat [„Tribuna”, II, nr. 20(67)/17 mai 1958] articolul *Sinceritatea irațională și creația artistică*, în care se întrebă: „Cine grăbește creația în aceste cazuri [eșecuri artistice!] și unde trebuie căutată cauza eșecului?” Arată apoi că, în multe cazuri, cauza este cerința socială – „problemele vieții reclamă formulare artistică... Putem numi acest factor *solicitare socială* (sau cum s-a zis, *comandă socială*”. (s. lui D. I.) Exprimarea confuză și ideile greșite referitoare la „sinceritate” și „creația artistică” – susținute de D. Isac – sunt amendate, la obiect, de Valeriu Râpeanu, în articolul *De pe poziții liberaliste* („Gazeta literară” / 5 iunie 1958): „*Este fundamental greșit a căuta însă cauza unui eșec în faptul că scriitorului, astăzi, i s-ar impune forțat teme și subiecte de către «factori externi» (cum îi numește D. Isac)*”. [Corespondență primită de noi de la D. Isac, împreună cu textele în polemică.]

Întreaga „istorie” trebuie reluată pornind de la documentele oferite opiniei publice de autorul romanului *Groapa*, în anii 1956–1957. În interviul dat lui V. R., apărut în *Gazeta literară* (29 noiembrie 1956), Eugen Barbu declară că „plănuieste un roman amplu” a cărui „acțiune se va desfășura între anii 1936–1950” și spune că se teme să „nu-l termin[e] tot în zece ani, cum a(m) făcut și cu *Groapa*”. Am reiterat aceste precizări din interviu, deoarece în prima parte a anului 1957 am avut vreo trei întâlniri cu Eugen Barbu, între altele și pentru a-i oferi sprijinul necesar în vederea unei croaziere, cu vaporul „Transilvania”, în Turcia, Grecia, Liban și Egipt (vara lui 1957). La o discuție din luna mai, prozatorul a solicitat să-i „intermediez” o audiență la „tovarăși din conducerea partidului, care au participat direct la pregătirea evenimentelor din 23 August 1944”. Parcimonios, romanicerul nu a spus în ce scop dorește să discute despre respectivele evenimente, ci a insistat să-l ajut să obțină audiența. Experiența dialogurilor cu oameni de cultură m-a făcut să evit intenția de a-l iscodi și i-am sugerat să redacteze un *memoriu* pe care-l voi prezenta conducerii. La începutul lui iunie 1957, Eugen Barbu depunea la Secția de Știință și Cultură un plic mare, cu următoarea *scrisoare* (copia – dactilografiată – o păstrăm):

„*Romanul «CALEA NEGUSTORILOR» voiește să înfățișeze epoca 1932–1950. Este vorba aici de a prezenta viața unei familii de muncitori, a unei familii de mici burghezi și a familiei unui negustor. Este o încercare de a reda cu mijloace artistice ridicarea câtorva reprezentanți ai clasei muncitoare care luptă încă din cele mai grele timpuri pentru fericirea întregului popor român, paralel cu decăderea unei familii de exploatare. Deoarece aria întregului roman care va avea între 2000–3000 de pagini este prea întinsă și cuprinde evenimente extrem de importante, deocamdată m-am oprit la o epocă mai restrânsă, adică la perioada 1943–1944. Eroul romanului meu va fi înfățișat în romanul «ȘOSEAUA NORDULUI» în această epocă. Ca fapte, acțiunea acestui roman mai mic (circa 400–500 de pagini) cuprinde următoarele:*

Mareș, fiul unui muncitor grevist (e vorba de greva din 1933 la Atelierele CFR–Grivița), el însuși participant la această bătălie importantă a muncitorimii, după o perioadă când a fost închis, trece în ilegalitate. Trimis pe Frontul de Răsărit, numai după două luni dezertează și este urmărit de poliție. Într-o acțiune de procurare de arme pentru gărzile patriotice pe care partidul le pregătește o dată cu apropierea zilei eliberării, Mareș este prins, torturat, judecat și condamnat la moarte, formula execuției fiind bine cunoscută «scăpare de sub escortă». În drumul spre locul de execuție unde Mareș este însoțit de încă trei tovarăși, acesta își pregătește evadarea. Este o încercare disperată, cu șanse puține. Cu ajutorul celorlalți, Mareș reușește să scape ușor rănit și să se ascundă la o veche cunoștință.

După o perioadă lungă de așteptare, Mareș reintră în acțiune. Se apropie ziua de 23 August. Suntem în primăvara anului 1944. Cu ajutorul unor ceferiști, Mareș face o decuplare de vagoane și procură legăturii sale, Dumitrana, armele necesare. Ziua eliberării îi găsește pe toți comuniștii în luptă cu trupele fasciste care se retrag disperate, intenționând să ocupe Bucureștiul și să-l distrugă. După câteva zile de lupte, nemții sunt alungați și comuniștii încep lupta cea mare: cea a alungării burgheziei de la cârma țării.

Aceasta este în linii foarte mari acțiunea romanului «ȘOSEAUA NORDULUI». Pentru a nu comite erori de natură istorică sau politică, solicit un sprijin documentar care să cuprindă referiri, documente, fotografii, filme etc. în problemele:

1) Care era sarcina principală a comuniștilor aflați în ilegalitate în perioada 1942–1944?

2) Ce regim aveau comuniștii aflați în închisori?

3) Dacă se cunosc cazuri de evadare și cum se organizau aceste evadări?

4) Cum se făceau verificările partidului cu cei scăpați pentru a se obține siguranța că cei salvați nu erau trimiși de poliție?

5) Cine și cum obținea dreptul de a participa la acțiunile cele mai importante ale partidului?

6) Dacă în cursul epocii respective a avut loc vreo acțiune foarte importantă (și desigur că a avut loc), care a fost acea acțiune, pentru că aș dori s-o înfățișez în romanul meu.

7) Care erau mijloacele de sabotaj utilizate de partid?

8) Ceva în legătură cu slăbirea moralului armatelor fasciste.

9) Cum s-au procurat armele pentru gărzile patriotice și prin ce mijloace?

10) Ceva în legătură cu prigoana evreilor. Mijloacele cu ajutorul cărora aceștia erau ajutați. Cum au fost salvați unii de exterminare și cum au reușit să fugă din lagăre?

11) Situația exactă a Frontului de Răsărit în acea perioadă.

12) Ajutorul armatei în acțiunea de la 23 August.

13) Primele acțiuni ale partidului imediat după 23 August, primele sarcini primite de comuniștii ieșiți din ilegalitate. Mijloacele perfide de luptă ale reacțiunii care voiau să înăbușe mișcarea muncitorească imediat după eliberare.

În afară de punctele de mai sus, autorul ar fi recunoscător Secției de Literatură a Comitetului Central dacă ar primi și alte sugestii, oricare ar fi ele. De asemenea ar fi bine ca el să primească un sfat și pe linia generală a romanului, pentru că «ȘOSEAUA NORDULUI» tinde să fie romanul actului istoric al eliberării, o încercare de a fixa literar contribuția esențială, singura de altfel, a comuniștilor la dezrobirea poporului român de fascism. Întrucât în 1959 se împlinesc 14 ani de la această zi memorabilă, autorul dorește o informare cât mai vastă și mai rapidă, în așa fel încât cartea la care lucrează să se afle în librării la data de 23 August 1959”.

[Manuscrisul era semnat *Eugen Barbu*, nedatat.]

*

Scrisoarea lui Eugen Barbu infirmă teza tendențioasă din *Note și comentarii* (*Opere I*, p. 1459), în care *M. Ungheanu* susține: „Citite prin raportarea la literatura de comandă [?!] închinată Griviței Roșii, o adevărată industrie de epocă, comandată și încurajată politic, nuvelele învederează de ce romanul «Calea Negustorilor» n-a mai apărut...”

Editorul vorbește despre „glisarea scriitorului către alt orizont românesc, evident politizat” [?!], interpretare aberantă din punct de vedere artistic. Conform acestor „teorii”, orice pagină literară care transfigurează artistic evenimente istorice, politice este inacceptabilă și trebuie respinsă?! Se pune întrebarea: ce facem, după asemenea judecăți eronate, cu romanele, poemele, piesele de teatru, unele celebre capodopere ale literaturii universale, care au ca subiect evenimente socio-politice din istoria unor colectivități umane? „Grivița Roșie” a fost un eveniment sociopolitic din existența României interbelice, la care au participat activ muncitori printre care erau și comuniști. De ce întâmplările dramatice din viața unei colectivități dintr-un cartier bucureștean al mijlocului de secol XX ar păcătui prin apartenența la un „orizont românesc politizat”? Esențial este cum e realizat artistic subiectul!

Eugen Barbu declară în *scrisoare* că încearcă să prezinte, „cu mijloace artistice ridicarea câtorva reprezentanți ai clasei muncitoare, paralel cu decăderea unei familii de exploatare”. Autorul nu face sociologie, istorie și nici politică, ci încearcă să scrie o operă literară! Din scrisoare reiese că s-a gândit – fără nici o sugestie exterioară –, a imaginat un roman despre o colectivitate umană ce-i era bine cunoscută, eterogenă din punct de vedere social – muncitori, mic-burghezi, negustori, capitaliști – din mijlocul cărora s-au ridicat personaje cu spirit de sacrificiu, definite prin acțiune și comportament, în cursul unui eveniment istoric de importanță națională și internațională: 23 August 1944. Și Mihai Ungheanu consemnează ideea că lumea din „Cuțaridă” evoluează, de la universul uman suferind, spre o umanitate conștientă de misiunea ei istorică, vocația personală integrându-se unor aspirații cu valoare socială și națională, acestea oriunde și oricând având caracter și emblemă politică.

Se pare că *Eugen Barbu* proiectase *Calea Negustorilor* ca o demonstrație artistică a ideii că orice colectivitate umană, indiferent de obârșia socioetnică, de

clasa socială și educația primită, poate oferi istoriei eroi, personaje memorabile, de vocație publică omnipotentă. Scriitorul asimilase cunoștințe filosofice și literare bogate, avea talent în a se mișca în lumea mirifică a ideilor și evenimentelor istorice stimulative de progres prin schimbare...

Lectura scrisorii arată că *Eugen Barbu*, prozator modern, vrea să cunoască temeinic evenimentele și făptuitorii lor, acesta fiind unicul scop al cererii sale. Întâmplările din anii războiului și evenimentul de la 23 August 1944 nu fuseseră încă studiate, nu se publicaseră cărți întemeiate pe documente și mărturii ale unor participanți, iar scriitorul știa că mulți dintre actorii principali trăiesc, iar relatările lor pot aduce un *spor de veridicitate* ce poate fi valorizat în roman.

Ca și *Marin Preda*, autorul romanului *Gropa* era extrem de misterios în ce privește activitatea sa literară și practicase, de la început, tactica surprizei... Puținele informații despre evenimentele social-politice și militare din preajma și din timpul lunii august 1944 l-au determinat să ceară o consultare a liderilor politici participanți (prima de acest fel), demers punctual, necesar în vederea documentării pentru realizarea unui roman despre „o epocă mai restrânsă (1943–1944)”, din „aria întregului roman” *Calea Negustorilor*, pe care o numește în scrisoare „Șoseaua Nordului”, de „circa 400-500 de pagini”, din cele 2000–3000 ale romanului *Calea Negustorilor*.

Titlul *Șoseaua Nordului* aparține exclusiv lui *Eugen Barbu* și este comunicat, pentru prima dată, în scrisoarea menționată. Romancierul n-a avut niciun fel de „oscilație... între două proiecte diferite, între cartea Griviței negustorești și a Griviței proletare”, cum scrie M. U. (p. 1459), ci a conceput de la bun început romanul *Calea Negustorilor* ca fiind segmentat într-o *suită* de romane despre o colectivitate umană eterogenă socioprofesional.

Eugen Barbu a publicat, în „Gazeta literară” (13 februarie 1958), fragmentul *Dimineața*, cu precizarea: „un fragment din *Calea Negustorilor*”, în deplină concordanță cu proiectul inițial, conceput, probabil, în anii 1955–’56 și prezentat în scrisoarea cu cele 13 întrebări. Documentul prezintă un proiect bine articulat și structurat al romanului denumit de autor *Șoseaua Nordului*, care urma să cuprindă, după documentarea necesară, întâmplări istorice și politice. De aceea, insinuarea lui *Mihai Ungheanu* cu privire la o influență exterioară asupra procesului de concepere/construcție a ciclului românesc „*Calea Negustorilor*” nu are niciun temei. Faptul că proiectul nu a fost complet finalizat vizează exclusiv prioritățile și munca de creație a autorului. Alte considerații bazate pe deducții/interpretări personale sunt parazite, în afara actului onest de cercetare și comunicare a adevărului.

Este absurdă afirmația că romanul *Șoseaua Nordului* ar fi „un roman de conjunctură [?!], realist-socialist, cu muncitori, nu cu lumpeni proletari, ca în *Gropa*”. (p. 1464). Verdictul denotă o autosuficiență arogantă. Scriitorilor nu le poate fi interzis să scrie romane, nuvele, piese de teatru despre muncitori, țărani, revoluționari, intelectuali, despre medii umane din protipendada societății respective și relațiile/raporturile dintre aceste medii diferite d.p.d.v. socio-uman. În plus, proiectul *Calea Negustorilor* a fost conceput ca investigație artistică a mediilor de toate

categoryile, dintr-o zonă anume a Bucureștiului, cunoscută nemijlocit autorului, față de care acesta era atașat și *afectiv*.

*

Scrisoarea primită de la *Eugen Barbu* am prezentat-o lui *Grigore Preoteasa*, care preluase conducerea Direcției de Propagandă și Cultură de la L. Răutu, în noua sa calitate de membru în Biroul Politic și secretar al CC. Citise romanul *Groapa* și-l considera pe *Eugen Barbu* un prozator talentat, situându-l alături de *Petru Dumitriu* și *Marin Preda*. A hotărât să-i prezinte „documentul” lui *Gheorghiu-Dej*, pentru a decide cine urmează să-i ofere scriitorului *răspunsuri* la întrebări. *Gheorghiu-Dej* a fixat întâlnirea într-o sâmbătă după-amiază. De față cu *Grigore Preoteasa* am prezentat date biografice despre scriitor, iar când am oferit liderului partidului romanul *Groapa*, acesta a spus că „secretarul” i-a adus să citească *Tripleta de aur* și *Balonul e rotund*. I s-au părut scrise „frumos” și s-a „amuzat”. Ne-a cerut lămuriri și despre *Groapa*, vădind interes față de scriitor, „fiu de muncitori de la Grivița” – a precizat *Grigore Preoteasa*. A citit scrisoarea și a apreciat „interesul” lui *Eugen Barbu* pentru evenimentele de la 23 August 1944 și activitatea partidelor politice românești și a „partidului nostru”. A recitit întrebările, a început un dialog cu *Gr. Preoteasa* despre activitatea PCdR, înainte și în zilele din august, iar în final a propus: *scrisoarea* să fie multiplicată de dactilografă în trei exemplare, un exemplar să-l preia Țugui, iar originalul și celelalte două să rămână la secretariat, „deoarece întreaga chestiune o voi discuta cu *Bodnăraș* și *Pârvulescu*”. [Cei doi au rămas să discute, iar eu m-am retras.]

Peste câteva zile m-a convocat *Constantin Pârvulescu* – președinte al Comisiei Controlului de Partid și director al Institutului de Istorie a Partidului – și mi-a comunicat că „răspunsurile” solicitate de *Eugen Barbu* le va primi de la „colaboratorii” lui, *Emil Bodnăraș* și *Constantin Pârvulescu*, de la „Comisia de partid”, care „cercetează” activitatea partidului în timpul războiului și implicarea sa în desfășurarea evenimentelor „politice și militare” din August 1944. [Comisia respectivă și-a început activitatea prin februarie 1956 și adunase un imens material documentar, mărturii de la sute de persoane din țară și din Capitală, participante sau martori la evenimentele dintre anii 1940–1945 – pogromuri, deportări, lagăre, procese politice, prizonieri în Germania și URSS etc., cât și combatanți pe Frontul de Vest. Lucrările Comisiei au scos la iveală acute neînțelegeri politice și de ordin militar între unii ilegaliști veniți în anii 1945 și 1946 din URSS, precum *Const. Doncea*, *Mihail Roller*, *Iosif Chișinevschi* ș.a. și ilegaliști „din interior”, întemnițați sau în activitate clandestină.]

Eugen Barbu s-a întâlnit prima dată numai cu *Emil Bodnăraș* și *Const. Pârvulescu* (de față fiind și subsemnatul), în septembrie 1957, la Institutul de Istorie a Partidului. Cei doi lideri i-au prezentat succint scriitorului „poziția conducerii PCR-*Foriș*” față de războiul antisovietic, în comparație cu cea adoptată, pe parcursul războiului, de celelalte partide: PSDR., PNL – *Gh. Tătărescu*, PNL – *Brătianu* și „oscilant”, PNT – *Maniu*. *Pârvulescu* a analizat *critic* orientarea politică a

lui *Foriș*, care dorea să lase Armata Sovietică să ocupe România prin lupte, „să distrugă” tot sistemul de stat „burghezo-fascist”, indiferent de pierderile materiale și consecințele politice de după terminarea războiului. Bodnăraș a vorbit despre „o primejdie capitală” a poziției politice și militare „capitularde” a lui Foriș și a unora dintre colaboratorii săi. A pomenit despre crima „pasivității”, ce împiedica realizarea „de alianțe politice” cu celelalte partide din România acelor ani. S-a discutat și despre organizarea „brigăzilor patriotice”, în înțelegere cu celelalte partide și cu „ofițerii superiori de la Casa Regală”. E. Bodnăraș a subliniat obligația asumată de „gruparea antifascistă” în a asigura „paza și viața” militanților antifasciști din închisori și lagăre, a prizonierilor de război sovietici și anglo-americani, insistând asupra rolului excepțional al serviciilor speciale românești, valoarea informațiilor corecte și *păstrarea absolută a secretului* fiind condiții determinante ale pregătirii *acțiunilor politico-militare*. Unul dintre scopurile politice ale „aliaților antifasciști din România anilor 1943–1945 l-a constituit – accentua Emil Bodnăraș – asigurarea unor relații sigure, eficiente, cu lideri ai Armatei Române, în special de la Marele Stat Major, în vederea izolării lui Ion Antonescu și a grupului de ofițeri din jurul său, toți în legătură militară și politică cu comandanții Armatei Germane și elementele „din umbră” ale Gestapoului și SS-ului. „*Păstrarea unității de acțiune*” a Armatei Române și izolarea lui *Ion Antonescu* au putut fi rezolvate – s-a accentuat – *cu ajutorul efectiv al Casei Regale, al regelui Mihai și al generalilor din jurul său*. După încheierea colocviului introductiv asupra problemelor politico-militare din anul 1944 și precedentii s-a stabilit ca *răspunsurile* punctuale să fie prezentate romanicerului de un grup de ofițeri superiori și membri activi în fostele „brigăzi patriotice”, toți participanți la evenimente.

Convocarea a făcut-o conducerea Institutului de Istorie. Întâlnirea s-a desfășurat în prezența lui C. Pârvulescu, E. Bodnăraș, Șt. Voitec și C. Agiu. Între invitați l-am văzut pe generalul D. Dămăceanu, pe Mladin, fostul comandant al brigăzilor patriotice din București, alături de fostul meu coleg (la „Ștefan Gheorghiu”) Petre Trocan, combatant marcant în brigăzile patriotice care au luptat pe... Șoseaua Nordului. *Răspunsurile* au durat mult, iar veteranul C. Pârvulescu mi-a recomandat „să-mi văd de treburile la secție”, urmând ca mai târziu să trec pe la Institut ca să citesc stenograma-copie⁹. [Era un dosar, cuprinzând aproape 100 de pagini.]

Mă confruntam pentru prima dată cu un document excepțional în care erau consemnate acțiuni de un curaj nebunesc, săvârșite de unități ale Armatei Române și de brigăzile patriotice, unele de importanță capitală pentru viitorul României... Faptele și autorii lor nu aveau decât corespondențe palide, nerelevante în paginile publicate de unii istorici și publiciști în revistele și presa vremii. [Adesea m-am întrebat dacă mai există în *Arhivele naționale* acele materiale, inclusiv stenograma citată. Dacă acest fond documentar nu a fost descoperit, este posibil ca unii lideri ai partidului *din deceniile următoare* să le fi *distrus*, deoarece paginile stenogramei și

⁹ În acei ani, imprimarea cuvântărilor/intervențiilor se făcea pe bandă magnetică, iar după aceea erau dactilografiate la mașina de scris.

alte mărturii pomeneau cu severă parcimonie despre „*tovarășii care în acei ani de maximă confruntare politică și militară se aflau, încă, în închisori și lagăre, sau în emigrație*”.]

N-am aflat *cum și pe ce căi* a obținut *Eugen Barbu* toate datele transfigurate în romanul său: i s-a oferit o copie a stenogramei, ori s-a limitat la notele luate în timpul ședinței. M-a surprins comportamentul scriitorului, care la nici una din întâlnirile noastre, din perioada următoare, nu a pomenit de ședința cu pricina și nici despre munca de redactare a romanului. O singură dată a spus, la sfârșitul anului 1958, între multe chestiuni de natură personală, că „va ruga” conducerea Departamentului Culturii, pe Constanța Crăciun, să includă, în planul ESPLA pe 1959, romanul său *Șoseaua Nordului*. Mai târziu, când am primit de la Ministerul Învățământului și Culturii proiectul planului editorial pe 1959 și necesitățile materiale și financiare prevăzute în bugetul ministerului, am reținut titlul *Șoseaua Nordului* de Eugen Barbu. De altminteri, în „Gazeta literară” (10 iulie 1958) apărea un prim fragment din *Șoseaua Nordului* (fragment din romanul *Calea Negustorilor*). Era primul anunț public al noului roman, urmat, în aceeași publicație (16 octombrie 1958), de episodul *Mareș* (fragment din *Șoseaua Nordului*), numele personajului consemnat în *scrisoarea* trimisă Secției de Știință și Cultură. Toate titlurile *fragmentelor* publicate în anii 1958 și 1959 relevă limpede că noul roman – *Șoseaua Nordului* – a fost conceput *ca parte din suita de narațiuni, o „saga” modernă, „Calea Negustorilor”*.

Împătimit al scrisului, *Eugen Barbu* se consacră, prin *Oaie și ai săi*, ca un strălucit novelist. Volumul cuprinde prozele *Truda, Un om bătrân, Tereza, Franzeluța, Munca de jos, Casă nouă și Oaie și ai săi* și s-a bucurat de succes la cititori și critica literară de toate orientările.

Nuvelele lui Eugen Barbu aduc în câmpul estetic mediile proletare, muncitorii în proces de emancipare socială și morală, fenomen cunoscut nemijlocit de autor, începând cu universul uman al suferinței și haosului moral din *Groapa*, până la evoluția transformativă a condițiilor de existență și a libertății intelectuale și morale moderne. Prin însuși destinul și viața sa, *Eugen Barbu* s-a remarcat de la început ca *un poet al cetățeanului românesc* în tradiția lui balcanică, anton-pannescă, argheziană.

Romanul *Șoseaua Nordului* a fost dat la cules în 24 iulie 1959 și a avut bun de tipar la începutul lui august, fiind expus în librării în preajma zilei de 23 August, la 15 ani de la istoricul eveniment. Manuscrisul a fost citit, din câte știu, de prof. *Al. Balaci*, redactor-șef al ESPLA și director cu delegație (în locul lui Petru Dumitriu), și de responsabilul de carte *Liviu Călin*, Direcția Presei neavând nicio observație.

Șoseaua Nordului, ca și romanul *Groapa* nu au nicio legătură cu vreo „sugestie” ori „comandă politică”, așa cum încearcă să acrediteze unii comentatori și critici literari. Atât *Jurnalul*, cât și *interviul și scrisoarea* reprodusă – acte și mărturisiri semnate/împărtășite de romancier – atestă afirmația noastră de mai sus, făcută în calitate de participant implicat în evenimentele/situațiile în discuție. Contribuția concretă și eficientă a celor de la Secția de Știință și Cultură, din anii

1954–1960, la debutul lui *Eugen Barbu ca prozator*, în paginile revistei „Viața românească” și, apoi, la *debutul editorial*, realizat la Editura Tineretului poate fi *ascunsă*, dar imposibil de *contestat*. În *preliminariile debutului* scriitorului au fost implicate persoanele amintite, iar demersul de limpezire și înlăturare a *suspiciunilor* ce planau asupra perioadei serviciului militar al scriitorului a cerut iscusință și răbdare. În aceste condiții, *Eugen Barbu s-a consacrat, nestingherit de umbre*, ca unul dintre remarcabilii romancieri ai literaturii române, prin romanul *Groapa*, urmat de romanul *Șoseaua Nordului*.

Eugen Barbu nu era mdp și nici nu i s-a cerut, până la sfârșitul anului 1960, să se înscrie în partid, astfel că prețuirea lui și a creației sale literare s-a datorat exclusiv recunoașterii *talentului*, a vocației pentru arta și cultura română, energiei și puterii de creație, patriotismului său organic, nedisimulat.

*

Încă din 1953, printr-un *Ordin* (nr. 89 din 12 noiembrie), guvernul hotărâse ca întreprinderile poligrafice subordonate Ministerului Culturii să trimită, „pentru nevoile de serviciu, pe lângă celelalte obligațiuni anterioare (depoziț legal, omagiale etc.) câte un exemplar din fiecare publicație (cărți, broșuri, reviste) la cabinetul ministrului Culturii și la cabinetele locțiitorilor ministrului – P. Țugui și N. Bellu”. [La început, exemplarele erau socotite în cadrul tirajului ce trebuia livrat editurilor de către tipografii; din august 1954, costul cărților era reținut trimestrial din salariu. La Secția de Știință și Cultură primeam un exemplar-semnal și de la Editura Academiei.] Această reglementare a permis evitarea măsurilor abuzive privind oprirea difuzării unor cărți și/sau reviste, cum procedaseră, între anii 1948 și 1952, șefii propagandei și ai Direcției Generale a Editurilor și Poligrafiei.

Sistemul a fost modificat de *Leonte Răutu*, odată cu *reinstalarea* sa ca șef al Direcției de Propagandă și Cultură. Acesta a propus Secretariatului CC ca editurile (ESPLA, Tineretului, Științifică etc.) să fie scoase din competența Secției de Știință și Cultură și trecute în cea a Secției de Propagandă și Agitație (P. Niculescu-Mizil). Hotărârea Secretariatului CC a obligat guvernul să ceară Ministerului Învățământului și Culturii să abroge vechiul *Ordin* și să publice un altul, în *Buletinul oficial*, cu următorul conținut:

I. Se trimit exemplare „de semnal” (exemplare ce trebuie „aprobat” pentru difuzare) la:

a) *CC al PMR: Leonte Răutu, P. Niculescu-Mizil și Aurel Duma;*

b) *Ministerul Învățământului și Culturii: Const. Prisnea, Mihai Alexandru, Aurel Mihale și Vasile Bihari;*

Poligrafie: Iosif Chișinevschi.

II. Se trimit exemplare „de serviciu” (pentru a fi cunoscute și studiate etc., după ce au obținut aprobarea de difuzare de la persoanele efect. I)

c) *CC al PMR, Secția de Știință și Cultură – P. Țugui, Ion Roșianu, Vasile Dinu, Costin Nădejde;*

d) *Min. Înv. și Culturii – Athanase Joja, Constanța Crăciun și Ștefan Bălan.*

Aceste modificări în privința responsabilităților și adoptarea deciziilor în politica editorială din domeniile literare și de popularizare a valorilor culturale au fost determinate de *Leonte Răutu* personal, cu scopul evident de izolare a lui *Athanase Joja*, *Constanța Crăciun* și *P. Țugui* și încetarea atribuțiilor acestora în *alcătuirea și definitivarea planurilor editoriale anuale*, în coordonarea redacțiilor revistelor literare și în difuzarea cărților autohtone și a celor importate.

Arătam, cu alt prilej, că *Leonte Răutu* a dispus distrugerea șpaltului antologiei de *Versuri* de *Ion Pillat* și a eliminat din planul editorial al ESPLA, pe 1959, antologia de poezii de *Lucian Blaga*, ce fusese planificată pentru începutul anului 1958. [Arhiva Ministerului Culturii și a Secției de Știință și Cultură.] Eliminarea din plan a poeziilor lui *L. Blaga* a fost posibilă și din cauză că redacția ESPLA (*P. Dumitriu*) a întârziat mult în alcătuirea antologiei, ca și în cazul versurilor lui *Ion Vinea*.

*

S-a pus adesea întrebarea de ce s-a amânat apariția unei ediții noi, a doua, a romanului *Groapa*. Unii comentatori și autori de istorii literare au acreditat ideea că romanul ar fi fost „interzis” între anii 1959 și 1962, dar nimeni n-a prezentat *dovezi* concludente, afirmația având statut de simplă presupunere, bănuială lansată cu intenție... Pentru că am cunoscut direct situația, voi relata împrejurări, din anii 1959–1960, referitoare la primul roman al lui *Eugen Barbu*.

Momentul în care autoritățile au fost obligate să se pronunțe asupra *valorii artistice* a romanului *Groapa* l-a constituit *decizia* „Comitetului Premiilor de Stat” (președinte acad. *Traian Săvulescu*) de a alcătui o listă preliminară cu propunerile pentru *premiile de stat* pe anul 1957¹⁰. Fiind membru al „Comisiei pentru literatură și artă”, am primit, în aprilie 1958, o adresă prin care mi se cerea să preiau, conform legii, propunerile elaborate de Ministerul Învățământului și Culturii, uniunile de creație, redacțiile editurilor și revistelor etc. și să depun documentele, până la începutul lunii august 1958, la „Comitetul Premiilor de Stat”.

Comitetul Uniunii Scriitorilor și alte instituții de profil literar au prezentat *operele literare* propuse pentru a fi *discutate* de membrii „Comitetului Premiilor de Stat”, urmând ca autorilor să li se confere premiile. Propunerile erau ordonate valoric, fiecare instituție indicând opțiunea: premiul I cu lauri, premiul I, premiul II etc., însă hotărârea definitivă *revenea exclusiv membrilor Comitetului Premiilor de Stat – Comisia de Literatură și Artă*, prezidată de acad. *Mihail Sadoveanu*, membri fiind acad. *G. Călinescu*, acad. *Perpessicius*, acad. *Tudor Vianu* ș. a.

La proză, conducerea *Uniunii Scriitorilor* a propus:

– *Petru Dumitriu*, *Cronică de familie*, I-III, Premiul I cu lauri [ca și *Moromeții*, în 1955!];

– *Eugen Barbu*, *Groapa*, Premiul I;

¹⁰ Despre acestea, în *P. Țugui, Tinerețea lui Petru Dumitriu*. (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001, p. 109).

- Ion Marin Sadoveanu, *Ion Sîntu*, Premiul II;
- Iulian Vesper, *Glasul*, Premiul II;
- Haralamb Zincă, pentru prozele publicate în ultimii ani, Premiul III.

La *Poezie, volumele de versuri ale lui A. E. Baconsky, Nina Cassian, Al. Andrițoiu și Doina Sălăjan*.

- Lucian Blaga, pentru volumul *Din lirica universală*, Premiul I;
- Adrian Maniu, H. Ibsen, *Casa cu păpuși (Nora)* și *Din cântecele lui Li-Tai-Pe*, Premiul II.

La Istoria și critica literară au fost propuși Tudor Vianu, D. P. Perpessicius și Al. Dima.

Conform uzanțelor, pentru fiecare *lucrare* erau prezentate, succint, argumentele în susținerea propunerii și texte critice relevante. Dosarele cu documentele referitoare la lucrările *propuse* pentru Premiul de Stat – anul 1957 – erau semnate inclusiv de persoanele de la CC și Consiliul de Miniștri care se ocupau de problemele literare, artistice, științifice și tehnice.

Liderii Comitetului Premiilor de Stat (academicienii Traian Săvulescu, Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Iorgu Iordan, Simion Stoilov ș. a.) stabiliseră, în 1955, ca premiile să se acorde, în viitor, creațiilor literar-artistice și științifice *după doi ani*, pentru a putea fi luate în considerare și *aprecierile valorii lucrării premiate, emise în timp istoric*. Așa se explică faptul că premiile pe 1955 s-au acordat în 1957, iar cele pe 1956, în august 1958!

Premiile pe 1957 urmau să se acorde în august 1959. Departamentul Culturii și Uniunea Scriitorilor au avizat includerea ediției a II-a a romanului *Groapa* în planul editorial al ESPLA pe 1959, ca întâmpinare la conferirea Premiului de Stat. Din motive obscure, membrii biroului Consiliului de Miniștri au tot amânat luarea unei decizii privind acordarea Premiilor de Stat pe anul 1957, motivând inițial că acad. Traian Săvulescu este bolnav și n-a putut aproba propunerile din domeniile tehnico-științifice. După alegerea lui Athanase Joja ca președinte al Academiei s-a invocat alt pretext: trebuie operate schimbări în componența Comitetului Premiilor de Stat.

Pe de altă parte, Const. Prisnea și P. Niculescu-Mizil au scos din portofoliul ESPLA romanul *Groapa*, motivând, într-o ședință a Direcției de Propagandă și Cultură (septembrie 1959), că Eugen Barbu publicase în 1959 două cărți: *Patru condamnați la moarte* și romanul *Șoseaua Nordului* și are, în premieră, o piesă de teatru la Naționalul din Cluj.

În discuția pe marginea hotărârii celor de la minister și de la Secția de Propagandă – Sectorul edituri, purtată în cadrul Secției de Știință și Cultură cu scriitorii Tiberiu Utan, șef sector literatură, Al. Simion și Ion Ianoși, am comentat *greșeala* lui E. Barbu de a „revedea”, în 1956, șpaltul romanului, fapt ce a amânat apariția cărții pentru anul 1957. Dacă romanul *apărea în 1956*, Eugen Barbu ar fi primit, în august 1958, Premiul de Stat clasa I, pentru primul său roman, *Groapa!*

Am încercat să destram urzeala politico-administrativă de *întrerupere*, în vara lui 1959, a conferirii *Premiilor de Stat*. Cine a inițiat și care au fost motivele

reale ale amânării, apoi ale suspendării acordării acestor distincții? S-a vehiculat zvonul că au fost propuse studii de fizică nucleară și studii din domeniul chimiei, considerate *secrete de stat*; alte zvonuri acredita drept cauze „unele spectacole de teatru”; printre scriitori se zvonea, în 1960, că „una din cauze” ar fi constituit-o și propunerile din domeniul literaturii: diverse persoane sus-puse ar fi observat că toți autorii nominalizați de Uniunea Scriitorilor și reprezentantul [P. Ț.] ministerului și partidului în subcomisia de literatură și artă a Comitetului... „*nu sunt membri de partid*”. Propunerile pentru Premiul de Stat pe anul 1957 erau interesante din punctul de vedere al valorii cercetării științifice în domeniile științelor naturii, al valorii artistice în domeniile literaturii, muzicii și cinematografeiei, nominalizând, în majoritate, autori din generația medie, personalități consacrate prin opere perene în cultura și știința românească, unele apreciate și pe alte meridiane.

Eliminarea romanului *Groapa* din planul ESPLA pe 1959, precum și eliminarea lui din planul ESPLA pe 1960 constituie o eroare culturală. Eugen Barbu a avut, în mai 1960, o întâlnire cu subsemnatul și cu P. Niculescu-Mizil cerând, între altele, ca ministerul (*Const. Prisnea*) să dispună reeditarea romanului său.

*

Indiscutabil, autoritățile culturale din deceniul șase au recunoscut, de la primele proze publicate, că *Eugen Barbu* este un talent remarcabil, inventiv, observator pătrunzător al vieții oamenilor, cu vocație în dezvoltarea valențelor artistice ale graiului românesc. Cornel Ungureanu scria, în cartea *Proza românească de azi* (C. R., 1985): „Romanul [*Groapa*] e atacat cu mare violență, se organizează împotriva lui o campanie de proporții, dar autorului îi sunt respectate șansele de a deveni «mare scriitor»” (p. 280).

La festivitățile din august 1959, *Eugen Barbu* este decorat, alături de alți confrăți, cu Ordinul Muncii cl. III; *Petru Dumitriu*, cu Steaua RPR cl. III; *Marin Preda*, cu Steaua RPR cl. IV, opinia publică și elita intelectuală receptând consacrarea, în ultimul deceniu, a trei romancieri.

Prozatorul *Eugen Barbu* era un personaj fascinant, precaut în încheierea relațiilor profesionale, trăind în acei ani în singurătate, tulburat – probabil – de aventurile sale galante mai vechi și mai noi, spre deosebire de alți tineri scriitori atrași de petreceri bahice, de escapade prin bodegi și cluburi, mod de viață adesea blamat de maeștrii Sadoveanu, Arghezi și Călinescu. El a ocolit stilul de viață dezordonat, remarcându-se prin disciplină în muncă, în viața zilnică, gospodărindu-și veniturile pentru a-și asigura condiții pentru întemeierea unei familii... În rezolvarea unor probleme privind viața personală, *Eugen Barbu* mi-a solicitat, ca mulți alți oameni de cultură, un sprijin, „o intervenție”, „o vorbă bună” la cine trebuie... Romancierul deprinsese de la părinții săi priceperea de a-și folosi judicios veniturile, care – în 1956 – erau substanțiale. Și-a chivernisit o casă de vacanță la Poiana Țapului, a făcut călătorii în străinătate, importantă pentru romancier fiind cea din Italia (1960), a solicitat ministerului *permis permanent* pentru spectacole de teatru și concertele de la *Ateneu* și *Sala Radio*...

În toamna lui 1958 primeam câteva rânduri de la scriitor:

Stimate tovarășe Țugui,

Vă trimit alăturat cererea pentru Consiliul de Miniștri, după sfatul dumneavoastră.

După cum v-am mai spus, mă întorc în București pe data de 3 august. Dacă până atunci aveți un răspuns în legătură cu cererea mea, comunicați[-l] – vă rog, tovarășei Adriana Fianu, secretara tovarășului Stancu – la telefonul 13936.

Vă mulțumesc anticipat, așteptând răspunsul dumneavoastră.

Cu salutări tovarășești,

Eugen Barbu

Ne-am revăzut după 3 august, deoarece juriștii de la Consiliul de Miniștri au solicitat petiționarului noi date, însă prin stăruință și răbdare, scriitorul a reușit să obțină ce dorea.

Problema unei locuințe convenabile în București devenise presantă, pentru că bărbatul din cartierul Grivița trăia sub dogoritoarea flacără a iubirii dăruită actriței Marga Butuc (devenită Barbu), de la Teatrul Armatei.

Evenimentul monden a stârnit imaginația unor colegi de la Uniunea Scriitorilor, a unor artiști bucureșteni, invidioși pe succesul scriitorului ce o cucerise pe frumoasa artistă, care-și câștigase un loc onorabil între tinerele vedete bucureștene, emerite ale scenei teatrului românesc. Căsătoria romancierului cu Marga a inaugurat o conviețuire prin Artă, pentru Artă!

ABSTRACT

The article aims at presenting a detailed picture of the Romanian literary life of the (mid to late) '50s and correcting particular details concerning the debut of Eugen Barbu (1924–1993), Romanian journalist and prose writer, a disputed literary figure of the Communist era. The author puts forward some critical remarks on Mihai Ungheanu's work of editing the texts of Eugen Barbu, drawing attention upon the errors this editor has done, purposely or unknowingly. He offers further information about the context in which the novel *Groapa* (The Pit) was published and new data on the project of another novel written by Eugen Barbu, *Calea Negustorilor* (The Traders' Route). The author of the article, as a direct participant in the literary and cultural life of that time, gives the perspective of an insider when he relates the events connected with the life and work of this novelist. The article is rich in critical commentaries and new biographical information about Eugen Barbu.

Keywords: Eugen Barbu, literary history, biography.